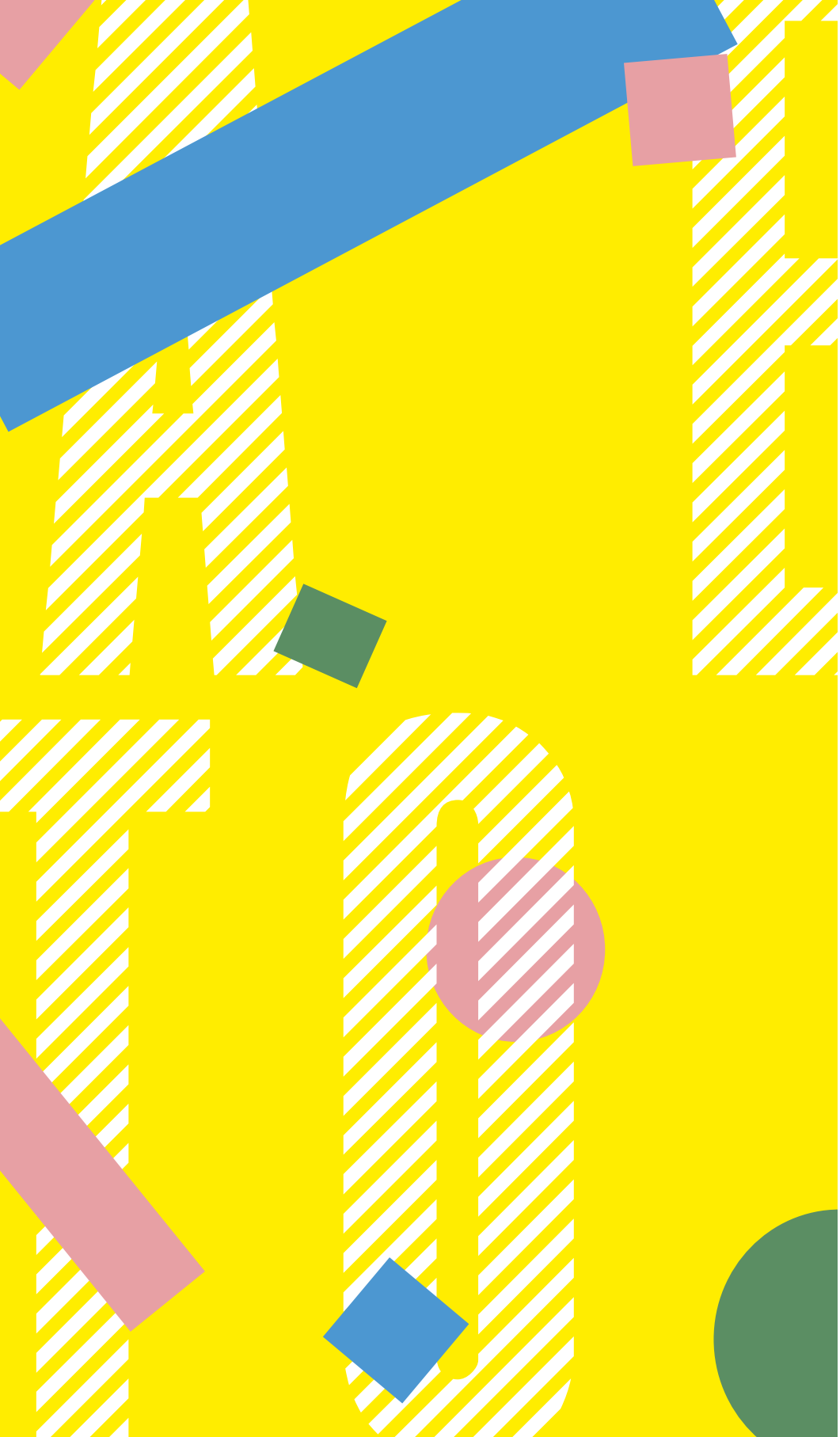

CULTURA COAS PERSOAS NO CENTRO

A CULTURA É UN DEREITO

CULTURA COAS PERSOAS NO CENTRO

A cultura é un dereito

Este libro é unha publicación da Área de Cultura da Deputación da Coruña, con Natividade González como deputada.

Foi realizado a partir da investigación desenvolvida por Deloga (Desenvolvemento Local Galego S.L.) coa colaboración de BenCuriosa e o apoio técnico de Elizabeth Monteagudo e Javier Villaverde.

A elaboración dos contidos correu a cargo de Sergio Lago (Ed.) e Alberto de Boiro (Coord.)

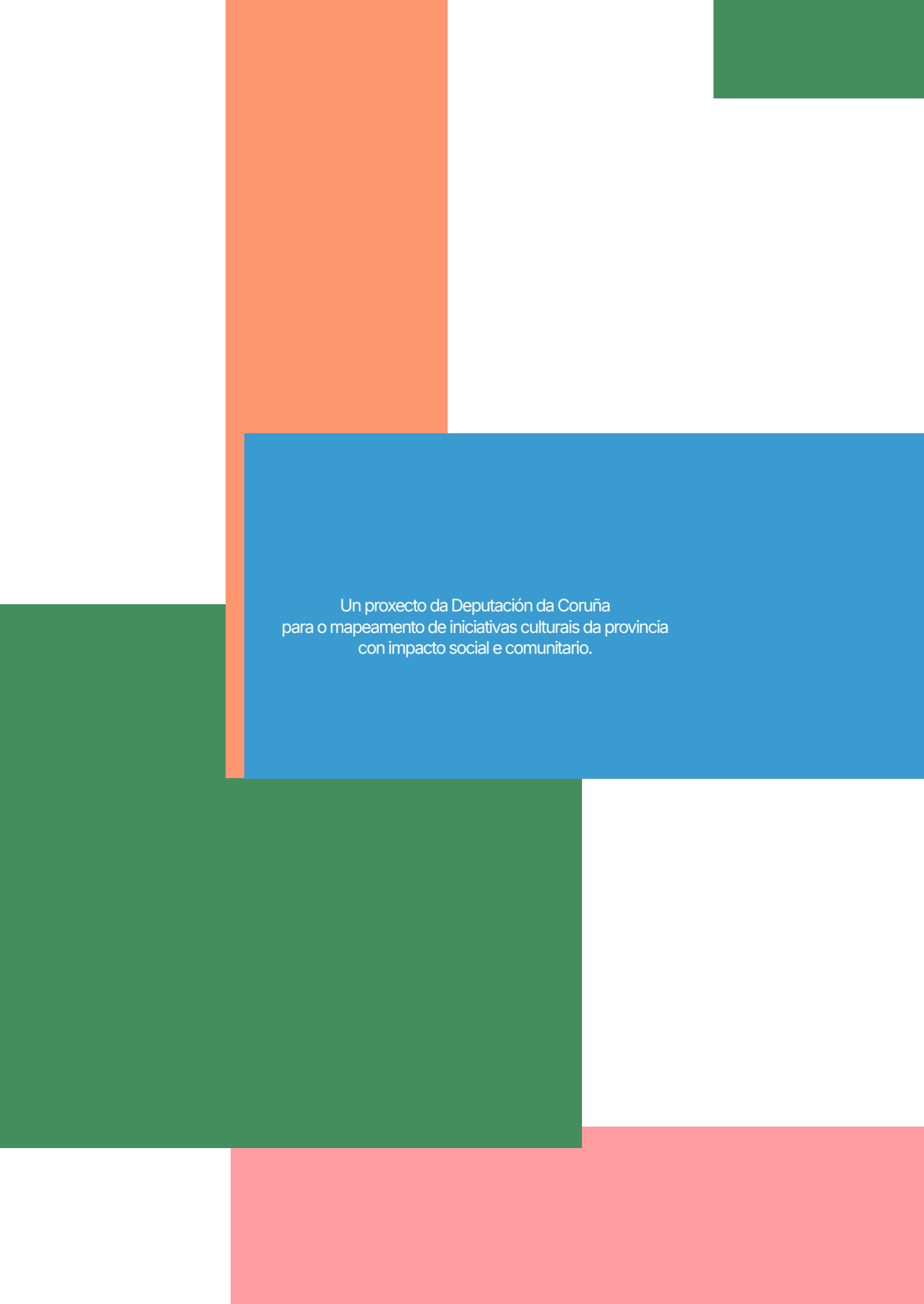
O deseño e maquetación interior é obra de Rappa Studio, xunto á revisión das fichas das iniciativas. A capa realizouna Priscila Clementti Collado e da revisión lingüística encargouse Beatriz Fariñas.

Deputación Provincial da Coruña
Avda. Porto da Coruña, 2
15003 A Coruña

Primeira edición, 2026
Depósito Legal C 213-2026
ISBN: 978-84-9812-429-3

Imprenta Provincial
Archer Milton Huntington, 24
15011 A Coruña

Tipo de licencia e atribución: CC BY-NC-SA 4.0
Edición non venal

Un proxecto da Deputación da Coruña
para o mapeamento de iniciativas culturais da provincia
con impacto social e comunitario.

PRESENTACIÓN

INTRODUCCIÓN E
MARCO CONCEPTUAL

INVESTIGACIÓN E
MAPEAMIENTO

CASOS EXEMPLARES

CONCLUSIONES

Saúdo de Valentín González Formoso

Saúdo de Natividade González

Limiar de Xavier Campos

6-19

A cultura é un dereito

O valor (social) da cultura

Da intuición ás evidencias

20-37

Apuntamentos metodolóxicos

As persoas

O territorio

As entidades

Os tipos de iniciativas

38-77

A_Z

78-219

220-235

Presentación

Unha cultura viva, participativa e construída colectivamente

Saúdo

Valentín González Formoso

Presidente da Deputación da Coruña

Falar de cultura é falar das persoas. Do que somos, do que compartimos e do que queremos ser como sociedade. A cultura non é un complemento, un adorno ou un luxo reservado a uns poucos: é unha peza esencial da nosa convivencia, un espazo onde se constrúen identidades, se crean vínculos e se fortalecen comunidades.

Desde a Deputación da Coruña levamos anos defendendo unha forma de entender a cultura que vai máis alá da programación de actividades ou da oferta de eventos. Falamos dunha cultura viva, participativa, que nace do territorio e que se constrúe colectivamente. Unha cultura que escoita, que integra e que dá protagonismo ás persoas.

Este libro é froito dese camiño. Un traballo que permite visibilizar a forza dun tecido cultural diverso, dinámico e profundamente comprometido coa realidade social da provincia. Aquí recóllense experiencias que demostran que a cultura pode ser unha ferramenta poderosa para xerar cohesión, combater desigualdades e mellorar a calidade de vida.

Nun contexto de cambios sociais acelerados, no que ás veces se debilitan os vínculos comunitarios, a cultura emerxe como un espazo de encontro, de diálogo e de construción compartida. Por iso, as políticas públicas deben acompañar este proceso, apoiando as iniciativas que nacen desde a base e garantindo que todas as persoas teñan oportunidades reais de acceso, participación e creación, independentemente do lugar onde vivan ou da súa condición socioeconómica.

Temos claro que o futuro pasa por reforzar este modelo: unha cultura máis próxima, máis inclusiva e máis conectada coas necesidades da cidadanía. Unha cultura que non se limite a chegar, senón que implique; que non só mostre, senón que transforme.

Con esta publicación damos un paso máis nesa dirección. Un paso que non sería posible sen o compromiso de todas as persoas, entidades e profesionais que fan da cultura un motor de cambio no noso territorio.

Porque cando a cultura sitúa ás persoas no centro, está contribuíndo a construír unha sociedade mellor.

Cultura é comunidade

Saúdo

Natividade González

Deputada de Cultura da Coruña

A cultura, entendida como dereito, é hoxe unha das ferramentas máis poderosas para mellorar a vida colectiva. Unha cultura que constrúe comunidade, que achega benestar, que defende os dereitos sociais. Esta visión, impulsada pola Deputación da Coruña, callou fondo no territorio e agora é compartida por moitas das persoas e colectivos que traballan dende a base.

Ao longo destes anos, fomos tecendo un mapa de iniciativas que nos amosan algo moi claro: é na proximidade, nos barrios, nas vilas e nas parroquias, onde a cultura ten máis forza transformadora. Porque conecta directamente coa xente, porque nace das súas preocupacións, porque responde aos retos reais de cada contorno.

A cultura comunitaria, autoxestionada e participativa, e o tecido invisible formado por bibliotecas, centros sociais ou locais asociativos son infraestruturas esenciais que sustentan a vida común. Cómpre recoñecelas, coidalas e darlles estabilidade para garantir unha cultura viva, con impacto social e arraigada no territorio.

Todo isto obríganos a repensar as políticas culturais. A pasar das iniciativas puntuais a un compromiso de longo prazo. A apoiar equipos estables, programas continuados, proxectos que evolucionen co territorio. Porque a cultura é moito máis ca un evento: é infraestructura social. É o que nos une, o que nos fai sentir parte, o que nos axuda a vivir mellor.

Este libro é unha chamada a poñer as persoas no centro, a valorar a cultura como ben común e como camiño para construír comunidade, democracia e benestar.

Oito notas para unha acción cultural activista, coas persoas no centro.

Limiar

Xavier Campos

Un .

Quem controla o que é cultura?, preguntan nas redes sociais os proxectos brasileiros Anxiety e Tarpe. O nome completo do segundo é significativo: Tire a Arte do Pedestal.

Cultura é territorio en disputa e coitelo con dous gumes: pódete dar voz ou pódete calar. Os libros escolares no Brasil só falaban de artistas brancos. O samba foi tema policial antes de virar elite. Sóanos? Cuestione quen coseu as regras. Arrinque as etiquetas da cultura, conclúen, e nós concordamos.

A filósofa ferrolá Raquel Ferrández cóntalle a *El País* como soubo do colonialismo, do eurocentrismo, ao comezar a carreira: no programa, ningún pensador nin pensadora africana, chinesa, india; ningún que non fose branco e occidental. En *Dahomey*, de Mati Diop, a mocidade universitaria de Benín discute a pegada psicosocial da dominación a conta da volta ao país das pezas saqueadas polo dominio francés. É emocionante e duro ver e escoitar as súas reflexións, pasando a lingua pola consciencia aceda das feridas.

A cultura non nos fará libres. Ou polo menos non calquera. Porque a cultura é batalla, disenso, práctica social e espazo de valores en conflito. A cultura é política. E quen di Benín, di Galiza, Palestina, barrio obreiro, Kneecap, campo da festa, bibliotecas públicas de Colombia.

Dous .

O éxito persoal asociado á conta corrente e o consumo, a meritocracia como dogma, a infelicidade como responsabilidade individual, a propia imaxe como marca. Frustración, depresión, problemas psicolóxicos e malestar social. Pastillas e libros de autoaxuda. Cun imaxinario do desexábel que alimenta o inevitábel malestar. Levamos o capitalismo coma un virus no corpo.

Vai moito máis alá das políticas económicas: impregna o xeito en que vemos o mundo, en que lemos a realidade. Camuflados de libre elección, os valores neoliberais ocultan a explotación social e laboral e propician a mercantilización absoluta da vida humana.

Mark Fisher: cando un ente comeza a se autodestruír, a actuar contra aquilo que sería mellor para si propio, é porque forzas externas tomaron o control dentro del. Na era das redes e da infoxicação, a naturalización dos marcos ideolóxicos é máis efectiva e "recrútanos coma soldados rasos contra os nosos propios intereses", explica George Monbiot.

Que cultura, que acción cultural, para a desintoxicación? Como escoller para a nosa política cultural a pastilla vermella de Morfeo?

Tres.

"Por que non son felices os estadounidenses?" é un artigo no que o sociólogo Robert Putnam concluíu, a partir dos resultados dunha investigación ao respecto:

Si, os estadounidenses traballan máis e consomen máis ca nunca. E fano en detrimento do tempo que pasan uns con outros en actos culturais, políticos ou cívicos, en actividades sociais organizadas ou espontáneas, ou mesmo na propia hora de cear. E isto é crucial para comprender a razón deste descontento nun período de prosperidade económica. Constatamos que a felicidade dos individuos ten máis a ver coa solidez das relacións sociais (familia, amigos, vínculos comunitarios) ca con calquera outro factor (incluída a renda).

Confirma a tese o estudo do psiquiatra de Harvard Robert Waldinger: somos seres sociais por natureza e son as relacións significativas as que dan sentido, fan mellores e alongan as nosas vidas. Ter redes de apoio, coñecer a veciñanza, facer amizades.

A ideoloxía dominante desde os anos 80 promoveu o contrario: a disgregación e a ruptura do vínculo social, e fomentou o illamento dos individuos. Esvaeceu todo aquilo que era sólido e quedamos coas nosas vidas líquidas, á intemperie. Nin estado do benestar nin coidados e apoio comunitario. A frustración e a rabia medran e a ultradereita envelena, con ruído, o resentimento social, desde discursos fortes que erguen bandeiras que non podemos regalar: liberdade, seguridade, pertenza.

No caso galego lemos o Marcos Lorenzo ("Feridas no mapa antropolóxico", *Revista Grial*, nº 176):

En tan só 40 anos Galicia executou unha dobre pirueta mortal: por unha parte mudou radicalmente a súa base económica e cultural, abandonándose desmaiada nos brazos da modernidade; pola outra, incorporouse á aceleración tecnolóxica global e aos profundos cambios sociais da era do consumo. A combinación de ambos tremores provocou severas disfuncións de toda orde, sexa na esfera psicosocial (neurose e desvertebración) ou sexa na escala das políticas públicas (mimetismos improvisados e depredacións de curto prazo). Estamos pois inmersos nun período histórico de liquidación, na acepción máis ampla da palabra.

Toca reconstruír. Re-tecer comunidade. Primeira reconexión: coas e cos demais.

Franco Berardi sinala que hai que reverter non só o desmantelamento do público; tamén o das condicións mínimas para a empatía, o vínculo, a relación co outro. Hai unha batalla en marcha e resulta preciso disputar de novo os relatos, a historia, a memoria, o sentido das palabras.

Precisamos dunha política cultural que reforce o sentido de comunidade, identidade e pertenza, en chave humana, diversa e inclusiva. Unha política cultural entusiasta, que milite contra o cinismo e a queixa permanente, que aposte pola creación de valor social engadido e se desmarque do espectáculo, que ofrezca autoestima e desenvolvemento ás persoas, que abandone todo ensimesmamento e provoque diálogo, contacto, roce, colaboración.

Catro.

A revista *Tempos Novos* dedicaba o informe central do seu número 319 á situación da mocidade: a cicatriz xeracional. A precariedade estrutural e a fenda entre expectativas vitais e oportunidades para as satisfacer mantense aberta e estábel. Imposibilidade de acceso á vivenda, dificultades para o desenvolvemento do propio proxecto de vida, emigración xuvenil e desarraigamento, repercusións na saúde mental. Nos últimos anos é relevante a bibliografía sobre como estar na vida doutra maneira: en desafío á produtividade e o emprego-centrismo, en vindicación do tempo propio e o desenvolvemento persoal, contra o discurso abafante e tramposo do emprendemento neoliberal e a autoexplotación. De mans dadas, a defensa das estruturas de garantía pública (pensións, saúde, educación...), negándonos a aceptar que a vida sexa a lei da selva.

Hai unha mudanza na xente moza e percibímola. Son relevantes as achegas de Sara Fraga na décimo sexta xornada A Cultura é un Dereito, centrada nas políticas culturais municipais: a mocidade —ou moita dela— está nun paradigma diferente ao da recepción pasiva dos públicos. A fortaleza por abaixo da cultura popular e tradicional, as foliadas, o baile, o campo da festa, a participación con palco ou sen el, son algúns síntomas. Pódense ver no YouTube as súas ideas.

Revisando etapas, parece darse hoxe nas xeracións novas unha feliz similitude con aquelas outras xeracións que, desde finais dos sesenta até o remate da transición política, no pasado século, dinamizaron e

defenderon democracia, lingua e país, vila a vila en toda Galiza, desde o tecido cultural de base.

Eran xeracións que non unicamente consumían cultura, facíana coas propias mans. Transformadora, veciñal, política. Con participación activa, protagonismo directo e colocando no centro a creatividade propia, a aprendizaxe e formación colectiva, o desfrute e a vontade de cambio social. Segunda reconexión: cos propios intereses e as propias capacidades. Desenvolvermos o potencial que temos, xerar coñecemento e autoestima. E sermos máis libres facendo parte de.

Cinco.

A mirada sobre a nosa contorna —e a nosa relación con ela— é cultural. Natureza, terra, saúde, alimentación, proximidade. Cidades para as persoas, como Pontevedra, na vangarda das políticas sustentábeis cando aínda non se falaba de tal cousa. A vivenda como dereito fronte á turistificación. O sentido de veciñanza. O acceso a servizos, a responsabilización social e colectiva do ben común, a existencia de tramas de coidados públicos afectan á nosa saúde e calidade de vida. A cultura non é un espazo estanco, alleo á situación do país. As mudanzas e as prioridades defínense desde relatos e miradas culturais. E non dan os cartos para todo.

Terceira reconexión: co local. Unha acción e unha política cultural que se faga cargo das preocupacións e demandas sociais, que active e mobilice desde a creación, a cooperación, a articulación social.

Galiza é un país agredido no cultural, no identitario, no social e no territorial. O espolio *greenwashing* dos nosos recursos, vía invasión eólica terrestre e mariña. A falta de memoria e a necesidade de construción dos nosos propios relatos. O desvendamento por facer da nosa historia e patrimonio. A depredación do noso chan, vía eucaliptización masiva e minas a ceo aberto. A necesidade dun modelo rural e forestal diferente, fronte aos incendios e o monocultivo. A revitalización da nosa lingua e a relexitimación social das políticas de discriminación lingüística positiva cara ao galego, fronte aos relatos e as decisións que nos levan á súa desaparición progresiva.

En boa medida o cambio cultural do orgullo do noso, do coidado do noso e da sustentabilidade do noso xa está en marcha. Aberto e solidario cos demais, sen chauvinismos. Hai que alimentalo. Sensibilización ambiental, recuperación do monte, grupos de conversa en galego, cursos de galego para estranxeiros, programas de acollemento lingüístico para persoas inmigrantes, consumo km 0, aposta pola produción local e de tempada, inclusión e hibridación das políticas culturais co desenvolvemento local, coa saúde, cos servizos sociais, coa promoción económica. Sempre da man, porque sinalan xuntas un horizonte, un modelo alternativo e mellor. E sen medo, porque non actuar é tamén tomar partido, por omisión, en favor de que nada cambie.

Seis. →

loxía, modernez, distracción, caprichos propios...

A pregunta non é que temos que facer para que a xente veña máis ao museo ou ao teatro. Iso é non entender nada. A pregunta é outra, máis profunda: cales son as necesidades e as cuestións básicas que preocupan hoxe aos cidadáns, plurais e diferentes?

Bastantes anos despois, no 2020 pandémico, non baixa o pistón e responde na *Periférica. Revista para el análisis de la cultura y el territorio*:

A xestión cultural morreu para min. Foi útil e fixo que teñamos hoxe excelentes profesionais e espazos culturais interesantes, pero afundiou todo polo espectáculo.

Hoxe non se trata de xestionar a cultura senón de mobilizar os cidadáns para que se impliquen nas súas vidas e na construción da cidade, a partir duns valores determinados. Desde este enfoque, a cultura é imprescindible para vertebrar a cidade que queremos.

Paidós publicou en 2004 un libro vitamínico, efervescente e motivador do Toni Puig, asesor e profesor de marketing, gurú da marca-cidade e fundador da revista *Ajoblanco: Se acabó la diversión. Ideas y gestión para la cultura que crea y sostiene ciudadanía*.

Con estilo apaixonado, o autor insistía en diferenciar política cultural e política do entretemento:

Só facilitamos cultura cando propoñemos e creamos vida mellor: aberta, plena, esperanzada... Se a cultura non ofrece propostas de vida, non nos relaciona con ela, non teñen interese as nosas propostas. Facilitamos arqueo-

O primeiro servizo público dunha cidade debe ser a cultura, separada do espectáculo. Eu tamén preciso de cando en vez un espectáculo que me relaxe e me evada, mais non o confundamos con política cultural.

A súa mirada, catalá, cunha traxectoria político-institucional sólida e estruturada no campo das políticas culturais locais, provinciais e autonómicas, presenta eivas evidentes nun exercicio de translación mimética a Galiza, mais a música de fondo resulta pertinente. A cultura como dereito, a cultura como ferramenta para crear comunidade, a cultura para a vida mellor. Con xestión e con mobilización, da man.

Sete.

A re-lectura de textos e entrevistas do Toni Puig fíxome lembrar uns artigos meus da época da crise financeira (2008-2015) na revista dixital *Terra e Tempo*.

Seguramente airado polo contexto, afirmaba nun deles:

(...) darlle confianza aos mercados está a supoñer, ao tempo, perder a confianza dos cidadáns, cada vez máis afastados do sistema político electoral. O pesimismo, o cabreo, a decepción, non son negativos se reviran políticos e activos.

Oito e peche.→

Nun contexto coma este, pídeselle á cultura que cemente a sociedade e dea cohesión e unidade fronte ao que os mercados rompen. Ollo. Convén non confundir cohesión con anestesia, unidade con narcóticos sociais. A realidade actual non pide culturas de evasión, pide ser invadida.

Se a creación artística quere volver cumprir algún papel relevante en relación á sociedade debe necesariamente repolitizarse, volver ao seu sentido primixenio de espazo xerador de ideas, de cohesión e de sentido para as comunidades e as persoas. Falamos de política e facémolo nesta dimensión de compromiso coa realidade, non obviamente en sentido partidario ou electoral.

No esencial, estamos aí.

daria e estratexias de detección do talento e a creatividade moza, as librarías como espazos cómplices... e tecer con todas elas e eles unha estratexia cultural compartida, de concello/vila/cidade, con obxectivos negociados, claros: identidade comunitaria, compromiso co local, o galego como lingua vehicular, integración e cohesión social...

Entrevistan Jazmín Beirak, autora do exitoso *Cultura Ingobernable* (Ariel 2022), na revista *Poliédrica. Arte, cultura y participación*:

O anómalo é non entender que a cultura está vinculada con outras dimensións da nosa vida: a sanidade, a educación, o urbanismo, a inclusión, a sustentabilidade... Hai que facer unha aposta moi forte por esa conexión.

Na Área de Cultura da Deputación da Coruña levamos dez anos traballando con ese enfoque. Non sempre resulta sinxelo traducir as reflexións compartidas a políticas, proxectos e iniciativas concretas. E sabemos que parte da nosa función é apoiar e dar visibilidade a quen, desde o local e o cotián, fai cultura para a vida mellor e pon sempre as persoas no centro.

Este libro é unha mostra, unha cartografía de proxectos que fan que as nosas vidas sexan mellores.

O autor do traballo de edición deste libro, Sergio Lago, faloume nun dos moitos cafés compartidos da atención primaria da cultura.

Encantoume o concepto, e acho que representa ben de que falamos cando falamos de dereitos culturais, da cultura como servizo público e como dereito.

Defendemos unhas políticas culturais públicas, de proximidade, con orzamentos, equipas e dotación. Precisamos bibliotecas do século XXI, espazos de encontro, centros cívicos, espazos co-xestionados, redes de espazos de creación, as administracións públicas liderando desde a facilitación e a creación de contextos...

Precisamos recoñecemento da densidade (socio)cultural real e plural do territorio: a cafetería que programa concertos e contos, a taberna da aldea en que se reúne a xente para falar, as ONGs, as tardes de ximnasia de mantemento no teleclub da parroquia, as actividades que van máis alá acordadas coa asociación de veciños e veciñas, o grupo de danzas gremiais e a potencia de mudar en activistas e divulgadores do local a quen participa nel, programas concertados cos centros de secun-

Introducción e marco conceptual

01	A cultura é un dereito	22
02	O valor (social) da cultura	28
03	Da intuición ás evidencias	32

En 2023, a Área de Cultura da Deputación da Coruña publicou *A cultura é un dereito. Unha visión social da cultura*, un volume que recollía a traxectoria de preto de vinte xornadas profesionais impulsadas desde 2018 baixo este lema.

Esta publicación reuniu os principais contidos destes encontros, nos que participaron máis de 150 profesionais, e incluíu novas reflexións elaboradas por 14 axentes culturais de referencia.

Aquel balance deixaba unha idea clara: moitas das persoas que traballan desde a cultura na provincia comparten unha mesma vontade transformadora, un enfoque que entende a cultura como ferramenta para mellorar a vida colectiva e facer avanzar os dereitos sociais. Esa visión, promovida de forma pioneira pola Deputación, consolidouse nos últimos anos como un dos principais consensos no sector cultural, tanto a nivel estatal como internacional. Cada vez son máis as voces e as políticas públicas que apostan por este enfoque dos dereitos culturais: unha cultura con impacto social, que contribúa á sustentabilidade, á democracia e ao benestar das comunidades.

Consolidar políticas culturais xustas, inclusivas e ben fundamentadas require coñecer ben o territorio: saber que se está a facer, quen o impulsa, onde acontece e con quen se constrúe.

Con este convencemento, entre 2024 e 2025 a Área de Cultura promoveu unha investigación destinada a identificar e analizar proxectos culturais con enfoque social e comunitario que se están a desenvolver na provincia da Coruña.

A través desta nova publicación compártese, dun xeito accesible e aberto, o coñecemento máis relevante extraído deste proceso. O obxectivo principal era contar cun mapa actualizado que permitise recoñecer iniciativas inspiradoras, contribuír á toma de decisións máis informadas desde as administracións públicas e achegar argumentos e orientacións para reforzar as liñas de acción cultural con impacto social.

Trátase dun conxunto de aprendizaxes teóricas, prácticas e estratéxicas dirixidas a todas aquelas persoas que traballan desde a cultura en calquera punto da provincia: responsables políticos, persoal técnico, axentes culturais, entidades sociais ou colectivos veciñais. Porque coñecer, comprender e recoñecer o que xa existe é o primeiro paso para seguir tecendo unha acción cultural máis conectada co territorio e coas persoas.

A cultura é un dereito

Esta publicación nace coa vontade de compartir experiencias inspiradoras que se están a desenvolver no noso territorio. Mais tamén aspira a ofrecer argumentos e referencias útiles para quen aposta por traballar na cultura cun enfoque social e transformador, desde institucións públicas, iniciativas privadas ou colectivos comunitarios.

Ao longo das páxinas que seguen, veremos como existen marcos teóricos consistentes, un consenso institucional internacional e unha crecente base de evidencias científicas que demostran a relevancia e impacto social da cultura. Pero tamén, e de forma central, contamos cun marco lexislativo que recoñece a cultura como un dereito fundamental.

Por iso escollemos comezar este percorrido polos dereitos culturais, que nos axudan a comprender a cultura non como un luxo ou un simple ben de consumo, senón como unha dimensión esencial da vida democrática. Un ámbito que as institucións públicas teñen o deber de garantir en condicións de equidade para todas as persoas.

Os dereitos culturais forman parte inseparable dos dereitos humanos, tal como recollen a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (art. 27) e o Pacto Internacional de Dereitos Económicos, Sociais e Culturais (PIDESC, art. 15), que establece o dereito de toda persoa a “participar na vida cultural, gozar das artes e beneficiarse do progreso científico”. Así mesmo, documentos como a Declaración de Friburgo sobre Dereitos Culturais (2007), as recomendacións da UNESCO e do Consello de Europa ou o marco normativo de diversas comunidades autónomas recoñecen a cultura como un ben común, un dereito cidadán e un pilar esencial para o desenvolvemento democrático sostible.

A pesar deste consenso internacional, existen aínda fendas estruturais que dificultan o exercicio efectivo destes dereitos. Como sinala o Observatorio Vasco da Cultura (2019), persiste unha distancia significativa entre o seu recoñecemento formal e a súa aplicación práctica. Moitas políticas culturais seguen sen atender a realidade cotiá de amplos sectores da poboación, especialmente daqueles máis afectados por desigualdades estruturais, socioeconómicas, educativas ou territoriais.

Tal como analiza Alberto de Boiro en *A cultura é un dereito. Unha visión social da cultura* (Deputación da Coruña, 2023), a percepción social da cultura foise configurando nas últimas décadas baixo o prisma das industrias culturais. Isto supuxo unha asociación crecente da cultura cos produtos orientados ao consumo e co lecer de públicos espectadores. A difusión de termos como *produtos culturais*, *consumos culturais* ou *turismo cultural*, todos eles impregnados dunha lóxica mercantil, contribuíu a desprazar a visión da cultura como un dereito prestacional que debe ser garantido polos poderes públicos no marco das súas obrigas sociais.

Fronte a este modelo dominante, emerxe unha perspectiva que reivindica a cultura como ben común, como espazo de construción colectiva, tecido comunitario e práctica de participación cidadá. Unha concepción que reclama políticas públicas coherentes e valentes, centradas no benestar social, máis alá da rendibilidade económica ou dos intereses sectoriais.

Neste contexto, é imprescindible citar a Jazmín Beirak, quen, no seu libro *Cultura ingobernable* (2022) e posteriormente como directora xeral de Dereitos Culturais no Ministerio de Cultura, vén subliñando a necesidade de reconectar as políticas institucionais coa realida-

de cotiá das persoas. Os dereitos culturais permítennos entender que a cultura non só é un obxecto de consumo, non só é unha mercadoría, senón que é unha dimensión estrutural e esencial da nosa vida. Teñen que ver coas nosas capacidades creativas, teñen que ver co uso das linguas, coas nosas tradicións, coa cultura comunitaria, co noso dereito a crear, a compartir o creado, co noso dereito para decidir sobre as políticas culturais, é dicir, permítennos ensanchar e ampliar a nosa idea de acceso á cultura, que non só ten que ver con acceder a bens, servizos e espectáculos, senón con desenvolver toda unha serie de capacidades que todas as persoas temos.

Recoñecer a cultura como dereito, ao igual que sucede cos dereitos á educación, á saúde ou á vivenda, leva consigo a necesidade de que a cidadanía reclame activamente o seu cumprimento, promovendo así a vontade política para facelo efectivo. Ao tratarse dun dereito prestacional, require que os poderes públicos, de maneira directa ou indirecta, desenvolvan accións concretas, proporcionen servizos ou asignen recursos. Non abonda con recoñecelo de forma abstracta: cómpre acompañalo dunha prestación material ou dun compromiso institucional que o faga real e accesible. Supón, polo tanto, esixir ás institucións que garantan este dereito en condicións de equidade, sen deixalo exclusivamente nas mans do mercado nin condicionado pola capacidade económica das persoas.

Estes principios están, ademais, profundamente vinculados á tradición histórica galega, enraizada no comunitario, no participativo e no social. A defensa dos dereitos culturais reconéctanos coas lóxicas orixinais da cultura como forma de vivir, de relacionarnos, de comunicarnos e de construír sentido compartido en comunidade.

Os dereitos culturais poden formularse e organizarse de múltiples maneiras, segundo o enfoque xurídico, político ou académico desde o que se analicen. Con todo, coa vontade de ofrecer unha lectura próxima á realidade dos proxectos culturais con impacto social e comunitario, propoñemos aquí unha aproximación a algúns eixos fundamentais que axudan a entender estes dereitos como ferramentas vivas para garantir o acceso, a participación e a creación cultural en condicións de equidade:

Dereito á identidade cultural

Recoñecendo que toda persoa ten dereito a formar parte dunha cultura e participar nela. A cultura é parte esencial da identidade individual e colectiva, e este dereito garante que as comunidades poidan preservar as súas tradicións, linguas e expresións culturais sen discriminación.

Dereito de acceso

Implica que todas as persoas deben poder acceder ás expresións culturais, con independencia da súa orixe, situación económica ou condición social. Inclúe o acceso físico, económico e simbólico a museos, bibliotecas, espazos culturais, espectáculos e patrimonio.

Dereito á participación cultural

Vai máis alá do acceso: recoñece o dereito a participar activamente na creación, interpretación e transformación da cultura. Implica liberdade para practicar tradicións, innovar, expresarse e incidir nas políticas culturais.

Dereito á protección do patrimonio cultural

Inclúe o dereito a conservar e transmitir o patrimonio material e inmaterial, así como a responsabilidade das institucións e comunidades de garantir a súa preservación: linguas, festas, saberes, arquivos, lugares e símbolos de valor cultural.

Dereito á liberdade de expresión cultural

Asegura a liberdade de creación e difusión de ideas, valores e prácticas culturais, sen censura nin discriminación, a través de calquera medio: arte, música, literatura, cinema, internet ou medios comunitarios.

O valor (social) da cultura

Xunto cos dereitos culturais, outro dos argumentos centrais que sustenta esta liña de traballo é o valor social que lle outorgamos á cultura. Mais, a que nos referimos exactamente cando falamos de valor social da cultura? Que implicacións ten e como podemos recoñecelo nas prácticas concretas?

A diferenza doutros ámbitos culturais máis definidos por disciplinas artísticas ou sectores específicos, para iniciar a análise sobre cultura con impacto social e comunitario non dispoñiamos de listados previos de proxectos, nin tampouco de rexistros de axentes, redes ou asociacións que se identifiquen claramente con este enfoque. Por iso, o primeiro paso foi establecer criterios propios que nos axudasen a recoñecer cando unha iniciativa cultural xera, máis alá da intuición, un impacto social ou comunitario real.

Como punto de partida e marco conceptual para orientar a mirada, tomamos como referencia unha das investigacións máis ambiciosas para comprender o valor da cultura e os seus efectos tanto nas persoas como na sociedade: o Cultural Value Project.

Promovida polo Arts and Humanities Research Council do Reino Unido, esta investigación desenvolveuse durante tres anos (2013-2015) e culminou coa publicación dun informe final en 2016. A partir desa referencia teórica, formulada polo seu principal responsable, o británico John Holden, o Observatorio Vasco da Cultura elaborou en 2018 o informe *El valor público de la cultura*, no que se propón abordar o valor da cultura a través de tres dimensións complementarias: **instrumental, institucional e intrínseca**.

1. Instrumental

Está relacionada cos efectos auxiliares ou derivados da cultura. Desde esta perspectiva, a cultura é entendida como un medio para acadar outros obxectivos específicos, que poden ser de natureza económica, educativa, medioambiental, sanitaria, entre outras.

Aínda que non son o obxecto principal deste traballo, resulta doado recoñecer políticas e liñas de acción cultural centradas en programar eventos de gran formato que buscan sobre todo un impacto económico noutros sectores, como o turismo, a hostalaría ou o comercio. Trátase dun enfoque que entende a cultura como unha ferramenta ao servizo de estratexias de dinamización turística ou promoción territorial.

Do mesmo xeito, a formulación inicial do encargo que dá lugar a esta investigación, ao entender a cultura como ferramenta, tamén se inscribe, en parte, nesta lóxica instrumental. Porén, neste caso, o foco non está posto no rendemento económico, senón na capacidade da cultura para abordar temáticas sociais e comunitarias, contribuíndo ao benestar, á cohesión e á inclusión a través de prácticas culturais.

Desde esta perspectiva, existen iniciativas deseñadas de maneira intencionada para contribuír a obxectivos sociais ou comunitarios concretos. Falamos, por exemplo, de proxectos que buscan visibilizar problemáticas, xerar conciencia, promover a igualdade, recuperar a memoria colectiva ou afrontar os desafíos sociais e ambientais do presente.

2. Institucional

Refírese aos procesos, métodos e estruturas de traballo que as organizacións públicas e privadas adoptan para xerar impacto na sociedade. Este valor constrúese ou, pola contra, pode verse erosionado a través da maneira en que estas entidades se relacionan coa cidadanía. Non depende unicamente das accións que desenvolven, senón tamén das súas prácticas cotiás, do seu posicionamento ético e da calidade das súas interaccións. Trátase, en definitiva, dun valor profundamente enraizado no *ethos* do servizo público.

Desde a perspectiva deste estudo, isto implica que non abonda con analizar que se fai, senón que resulta fundamental observar tamén como se fai. A calidade dos procesos, o grao de participación cidadá, a transparencia, a sostibilidade ou a coherencia coas necesidades sociais e culturais do territorio son elementos clave para avaliar este valor institucional da cultura.

A modo de exemplos concretos, unha institución pode contribuír, a través da cultura, á xeración de bens públicos como a confianza e o respecto mutuo entre a cidadanía, a mellora dos espazos públicos comúns ou a creación de contextos que favorezan a sociabilidade e o gozo de experiencias compartidas.

Dentro desta dimensión recoñécese o papel das organizacións culturais e creativas non só como mediadoras entre o ámbito político e a sociedade civil, senón tamén como axentes autónomos, activos e ás veces decisivos na creación, sostemento ou erosión de valores compartidos. Non se

limitan a ofrecer contidos de entretemento nin a funcionar como simples canles de transmisión de mensaxes: son espazos vivos onde se constrúe, ou se pon en risco, a cultura democrática.

Trátase de liñas de acción que, a través das prácticas culturais mais de xeito indirecto, contribúen a fortalecer a cohesión social, o respecto pola diversidade ou a defensa da democracia, por citar algúns dos grandes retos do presente.

En todo caso, cando falamos deste valor ligado ao como máis que ao que se fai, comprobamos que non sempre se manifesta en proxectos concretos, senón que adoita expresarse nunha aposta institucional por políticas de democracia cultural, orientadas a reforzar a participación cidadá e a cultura comunitaria.

3. Intrínseca

Esta dimensión refírese ao desenvolvemento intelectual, emocional e espiritual que a experiencia cultural pode xerar en cada persoa que accede a ela ou participa activamente.

O valor intrínseco reside na capacidade da cultura para conmovertos, facernos pensar, emocionarnos ou transformarnos, alén de calquera finalidade utilitaria. Xorde do encontro singular entre cada persoa, coas súas actitudes, crenzas, circunstancias vitais e niveis diversos de coñecemento, e unha obra ou experiencia cultural.

Trátase, pois, dun valor difícil de medir ou traducir en indicadores obxectivos, pero esencial para entender a cultura como dereito e como experiencia profundamente humana. É neste valor onde se sustentan moitas das motivacións que impulsan tanto a creación como a participación cultural, e onde se xesta, en última instancia, a posibilidade de transformación persoal e colectiva.

Segundo esta premisa, todas as políticas, equipamentos e liñas de acción cultural que faciliten a democratización do acceso a unha ampla diversidade de experiencias culturais estarían a xerar este valor por si mesmas, sen necesidade de ter proxectos

con obxectivos sociais explícitos.

Porén, a evidencia recollida en numerosos estudos recentes, como as *Enquestes de participació i necessitats culturals de Barcelona* (ICUB, 2020), pon de manifesto as múltiples barreiras e desigualdades sociais que dificultan este acceso e participación. Determinados colectivos precisan de políticas de equidade e iniciativas específicas que permitan reducir estas fendas, garantindo así que beneficiarse deste valor intrínseco da cultura sexa unha posibilidade real para todas as persoas.

Da intuición ás evidencias

Unha vez definido un marco conceptual que nos axuda a orientar a mirada e a identificar proxectos culturais con impacto social e comunitario, xorde unha nova cuestión: con que criterios podemos determinar que unha iniciativa concreta destaca pola súa calidade, polo seu impacto ou polo seu carácter exemplar?

Que a cultura desempeña un papel clave na transformación social é unha convicción compartida por moitas das persoas que traballan desde as políticas e a xestión cultural con enfoque social. Non obstante, para avanzar cara a unha análise máis sistemática e compartida, resulta necesario identificar elementos que permitan valorar o alcance e os efectos reais destas iniciativas, máis alá da intuición ou das percepcións subxectivas.

Dos tres valores da cultura analizados anteriormente, só o valor instrumental adoita contar con datos que permitan argumentar o seu impacto de maneira cuantificable, e estes datos son case sempre de natureza económica. Os indicadores máis habituais utilizados para xustificar proxectos e investimentos culturais céntranse na asistencia e na venda de entradas, no emprego directo e indirecto xerado, no incremento da facturación en hostalaría e comercio, na ocupación hoteleira, no impacto publicitario ou no retorno do investimento institucional (ROI), entre outros.

Esta predominancia de métricas económicas dificulta a visibilización doutros efectos igualmente relevantes, como os beneficios sociais, comunitarios ou relacionais que moitas destas iniciativas culturais poden xerar e que, con frecuencia, permanecen fóra dos sistemas formais de avaliación.

No marco deste estudo, atopámonos coa imposibilidade de seleccionar as mellores iniciativas culturais en función de indicadores de relevancia e impacto social, xa que os datos non están estandarizados nin resulta factible acceder e analizar as posibles avaliacións internas existentes.

A ausencia actual de datos sistematizados sobre o impacto social de cada proxecto non debera impedir a promoción de iniciativas culturais que, pola experiencia acumulada das súas persoas impulsoras, se intúe que poden xerar beneficios significativos. Con todo, trátase dunha limitación importante que cómpre recoñecer desde o inicio.

Neste sentido, o sector cultural leva tempo alertando de que nin a sociedade nin boa parte da clase política perciben con claridade o valor social da cultura. A pesar dos esforzos realizados a través de diversas campañas institucionais e sectoriais, as mensaxes orientadas a reforzar a súa relevancia vense, ao noso entender, limitadas pola dificultade de demostrar de forma concreta e sistemática os seus beneficios colectivos.

Evidencias científicas

A defensa do valor social da cultura precisa apoiarse nunha base argumental máis robusta. Un dos camiños é o que están a abrir os estudos e informes de ámbito internacional, que achegan evidencias científicas cada vez máis sólidas sobre o impacto da cultura no benestar individual e colectivo. Estas investigacións permiten reforzar o discurso sobre o valor social da cultura e, ao mesmo tempo, orientan novas liñas de acción e avaliación no ámbito das políticas culturais.

Así, desde unha das entidades europeas de referencia no eido, como é a Área de Investigación en Economía da Cultura e Turismo da Universitat de València (Econcult), o seu director Pau Rausell Köster publicou en 2023, xunto a Jordi Sanjuán Belda, o artigo académico “El impacto social de la cultura en Europa. Contribuciones recientes”. Nel destacan como o papel clave da cultura nos procesos de desenvolvemento social está xa plenamente recoñecido pola maioría dos axentes sociais e das organizacións internacionais. Entre os documentos que avalan esta perspectiva figuran a Carta Iberoamericana da Cultura da OEI (2006), a Declaración da UNESCO de Hangzhou (2013), os informes da OCDE sobre cultura e desenvolvemento local (2005, 2018), ou os múltiples documentos da Comisión Europea desde a publicación do *Green Paper - Unlocking the potential of cultural and creative industries* (2010), (Desbloqueando o potencial das industrias culturais e creativas).

Ademais, desde o punto de vista científico, xa se acumula evidencia suficiente para afirmar que os verdadeiros procesos de cambio promovidos pola cultura non se producen a través do impacto económico, senón mediante a transformación social.

Nesa liña, diversos estudos analizan a relación positiva entre prácticas culturais e outras variables sociais como a educación (Mecocci e Bellandi, 2022), o benestar ou a saúde (Fancourt e Finn, 2019; Zbranca *et al.*, 2022), o compromiso cívico (Campagna, Caperna e Montalto, 2020), a cohesión social (Otte, 2019), o medio ambiente (Burke, Ockwell e Whitmarsh, 2018), ou a satisfacción coa vida (Wheatley e Bickerton, 2019).

En coherencia con esta tendencia, a recente declaración do proxecto europeo MESOC “Deepening the Transformative Impact of Arts and Culture through Evidence-Based Approaches” (2023), (Profundando no impacto transformativo das artes e da cultura a través de enfoques baseados en evidencias) sinala que estamos nun momento de inflexión internacional, que cómpre aproveitar para profundar e divulgar a relación virtuosa entre cultura, artes, patrimonio e transformación social.

A relación da cultura co benestar e a saúde

Este vínculo entre cultura e impacto social maniféstase de maneira especialmente significativa no ámbito da saúde e do benestar. Nos últimos anos, consolidouse un fío discursivo emerxente que recoñece o papel da cultura como factor que contribúe a soster e mellorar a calidade de vida das persoas. Este enfoque está a gañar progresivamente apoio institucional, financiamento específico e visibilidade pública, a nivel tanto estatal como internacional.

Un fito clave neste proceso foi a publicación, no ano 2019, do informe da Organización Mundial da Saúde (OMS) titulado *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. (Cal é a evidencia sobre o papel das artes na mellora da saúde e o benestar? Unha revisión exploratoria). A través da análise de máis de 900 estudos, sintetizou por primeira vez a evidencia global sobre o papel das artes no mantemento e mellora da saúde e do benestar, con especial atención ao contexto da Rexión Europea da OMS. Os resultados amosan a relevancia das artes na prevención da enfermidade, na promoción da saúde e na xestión de procesos terapéuticos ao longo de todas as etapas da vida.

Esta liña de traballo foi reforzada en 2023 polo equipo de investigación do consorcio europeo CultureForHealth, que actualizou e ampliou o alcance do traballo previo da OMS, incorporando 310 novos estudos científicos. Entre eles inclúense traballos sobre os efectos positivos da cultura durante a pandemia da COVID-19. O resultado foi o informe *Culture's contribution to health and well-being. A report on evidence and policy recommendations for Europe* (A contribución da cultura á saúde e ao benestar. Un informe sobre evidencias e recomendacións políticas para Europa), no que se consolidan as conclusións previas e se achegan novas propostas de acción.

Entre os beneficios identificados destacan: melloras na calidade de vida; benestar xeral e psicolóxico; reforzo dos vínculos sociais das persoas; unha redución das experiencias persoais de depresión e ansiedade; mellora da calidade de vida en pacientes con enfermidades crónicas; prevención do deterioro cognitivo en adultos maiores; e o desenvolvemento das habilidades cognitivas, emocionais e sociais. Así mesmo, o informe identifica desafíos sociais onde a cultura e as artes poden axudar ás persoas e comunidades a abordalas, como a crise de saúde mental agravada pola recente pandemia, o envellecemento da poboación ou as desigualdades crecentes, entre outros.

Cómpre subliñar, en calquera caso, que a maior parte da literatura especializada coincide en que a cultura non opera como un factor de impacto directo e predicible, senón como un potencial transformador que actúa a través dos procesos, os contextos e as relacións que xorden arredor das prácticas culturais.

Sabemos que, no contexto galego, aínda queda camiño para que estes argumentarios se consoliden tanto no conxunto da profesión como na sociedade en xeral. Con todo, a evidencia científica dispoñible pode e debe contribuír a lexitimar estas liñas de traballo, sinalando ámbitos de acción que cómpre reforzar.

Esta base empírica resulta útil tanto para identificar iniciativas culturais que xa operan desde esa lóxica transformadora como, alí onde non existen, para orientar políticas públicas e accións de apoio que favorezan o seu desenvolvemento.

Apostar pola cultura como motor de benestar e cohesión social non só é desexable: é tamén unha estratexia sostida por datos, recoñecementos internacionais e un crecente consenso profesional.

Investigación e mapeamento

01	Apuntamentos metodolóxicos	40
02	As persoas	42
03	O territorio	62
04	As entidades	64
05	Os tipos de iniciativas	70

Apuntamentos metodolóxicos

Para levar a cabo esta investigación, centrada na identificación e análise de proxectos culturais con enfoque social e comunitario na provincia da Coruña, deseñouse unha metodoloxía sinxela pero replicable, estruturada en catro pasos fundamentais:

- a. Definición do marco conceptual, que se presenta nos apartados anteriores.
- b. Identificación dunha mostra de 450 iniciativas existentes. Partindo tanto de fontes documentais, esencialmente convocatorias, como de consultas a axentes culturais do territorio.
- c. Análise da información recollida, para a detección de características significativas, puntos en común ou elementos diferenciais entre os proxectos, así como posibles patróns ou tendencias.
- d. A partir desta análise elaborouse unha proposta de categorización que permite organizar a diversidade de iniciativas segundo criterios como os públicos destinatarios, o ámbito territorial de actuación, as entidades impulsoras ou a tipoloxía das accións desenvolvidas.

A continuación compartimos esta proposta de agrupación e clasificación, coa vontade de que poida funcionar como unha ferramenta útil e adaptable para quen queira emprender un mapeo semellante do ecosistema cultural no seu propio territorio ou ámbito de actuación.

Este tipo de exercicios de reflexión e diagnose permite facer visible a diversidade e vitalidade das prácticas culturais existentes, detectar áreas emerxentes ou aínda pouco desenvolvidas, identificar públicos non atendidos e orientar decisións estratéxicas: desde activar novas liñas de traballo ata reforzar proxectos xa en marcha.

As persoas	O territorio	As entidades
Grupos de idade	Ámbito rural	Públicas
Colectivos de persoas que comparten características vitais identitarias, dentro da diversidade da nosa sociedade	Barrios urbanos e vilas rurbanas	Entidades non lucrativas con equipo técnico
Persoas en situacións vitais transitorias ou reversibles	Problemáticas medioambientais	Comunitarias
		Empresas

As persoas

A decisión de titular esta publicación *Cultura coas persoas no centro* parte dun trazo esencial das iniciativas culturais con enfoque social e comunitario: o desprazamento do foco desde a creación profesional e a produción cultural como fin en si mesmas cara á creación de procesos de participación, coidado e transformación colectiva.

O que realmente importa nestes proxectos non é tanto o produto final como o proceso compartido: aquilo que se constrúe xuntas, o que se aprende, o que se transforma.

O impacto transversal das iniciativas comunitarias

Sabemos, desde a práctica da xestión cultural, que ningunha proposta resulta igual de efectiva se se concibe para un público xenérico ou baixo a etiqueta, tan recorrente como imprecisa, de para todos os públicos. Esta expresión adoita ocultar unha falsa universalidade que ignora as diferenzas reais entre persoas e colectivos. Pola contra, as iniciativas máis eficaces son aquelas que poñen o foco en públicos concretos e nas súas particularidades, adaptando formatos, linguaxes e obxectivos ás súas necesidades e contextos.

Con todo, no marco da cultura con impacto social, resulta especialmente relevante salientar o papel esencial daqueles espazos, programas ou eventos que favorecen o encontro e a interacción entre persoas de distintas idades, orixes, clases ou condicións. Trátase de propostas que activan vínculos entre grupos que, no día a día cotián, adoitan vivir en esferas separadas.

Esta transversalidade pode manifestarse de distintas formas: desde a convivencia no mesmo momento e lugar, aínda que sexa con actividades diferenciadas, ata a participación compartida arredor dunha práctica ou interese cultural común.

En todos estes casos, o valor engadido das iniciativas culturais con impacto social e comunitario reside precisamente na súa capacidade para tender pontes, fomentar o recoñecemento mutuo e construír relacións sociais máis cohesionadas a través da cultura.

Traballar desde a equidade

Na acción cultural máis orientada pola lóxica das industrias culturais, o traballo cos públicos adoita centrarse nos que xa asisten, en incrementar a súa cantidade ou en atraer novos perfís considerados máis rendibles desde un punto de vista comercial. Moitas das estratexias de fidelización, mercadotecnia ou captación de audiencias teñen como obxectivo principal ampliar o público, sen cuestionar quen queda sistematicamente fóra nin por que.

Desde unha perspectiva de dereitos culturais, porén, cremos que é imprescindible cambiar as preguntas. O relevante é preguntarse: quen non está? e que lles impide estar?

Adoptar esta mirada implica recoñecer que a exclusión cultural non é un feito illado, senón que está fondamente ligada a outras formas de exclusión social. Por iso, as políticas e iniciativas culturais con vocación de impacto social deben contribuír a combater estas desigualdades, ampliando dereitos e creando condicións reais de participación.

A equidade, neste contexto, non consiste en ofrecer o mesmo a todo o mundo, senón en garantir que cada persoa poida acceder, participar e contribuír desde a súa realidade concreta, recoñecendo a diversidade de necesidades, contextos e circunstancias.

Revisar quen non está é, así, un exercicio necesario para avanzar cara a unha cultura verdadeiramente inclusiva, transformadora e orientada ao benestar colectivo.

A continuación, propoñemos unha categorización que pode resultar útil para analizar se, no noso territorio ou ámbito de actuación, se está a atender axeitadamente os públicos que adoitan atopar maiores barreiras de participación cultural, e identificar así posibles áreas de mellora:

1. Grupos de idade

- a. Infancia
- b. Mocidade
- c. Adultos maiores

2. Colectivos de persoas que comparten características vitais identitarias, dentro da diversidade da nosa sociedade

- a. Persoas con discapacidade
- b. Diversidade étnico-racial e interculturalidade
- c. Igualdade de xénero
- d. Colectivo LGTBIQ+

3. Persoas en situacións vitais transitorias ou reversibles

Esta categorización non pretende ser exhaustiva nin excluín-te, pero si unha ferramenta útil para aplicar unha mirada crítica e comprometida coa equidade en calquera acción cultural.

Grupos de idade

A idade é un dos criterios máis habituais para segmentar públicos culturais. Porén, esta segmentación adoita partir da suposición de que todas as persoas dun mesmo rango de idade comparten necesidades e intereses semellantes. Na realidade, máis aló da coincidencia etaria, existen traxectorias vitais, situacións e motivacións moi diversas dentro de cada xeración.

Aínda así, é certo que determinados colectivos, debido a circunstancias que adoitan ser máis comúns en certas etapas da vida, enfrontan barreiras específicas que cómpre ter en conta para garantir a súa participación. Entre eles destacaríamos:

Infancia

A participación das crianzas está fortemente condicionada polas decisións das persoas adultas, tanto no ámbito familiar como no escolar ou comunitario. Esta etapa de dependencia abrangue, de maneira xeral, o período escolar de infantil e primaria, ata arredor dos 12 anos. Por iso, resulta fundamental traballar tamén coas persoas adultas de referencia para que as experiencias culturais sexan significativas, accesibles, seguras e estimulantes. Espazos nos que as crianzas poidan, de forma gradual, desenvolver criterio propio e capacidade de decisión sobre a súa propia axenda de intereses.

Mocidade

Aínda que se trata dun grupo amplo e diverso, adoitan identificarse necesidades específicas non sempre cubertas, como a demanda de espazos propios para a expresión e a participación, o fomento de canles para a experimentación creativa, o activismo ou a orientación cara á formación e profesionalización no sector cultural. Tamén é relevante ter en conta que debe existir unha relación entre cultura e lecer compartido entre iguais, así como a forte implicación da mocidade con temáticas sociais e medioambientais cando se facilita a través da creatividade e as prácticas culturais compartidas.

Adultos maiores

A acción cultural dirixida ás persoas maiores estrutúrase, maioritariamente, arredor de programas de envellecemento activo, que promoven o acceso á cultura como ferramenta de benestar, aprendizaxe continua e participación social. Para superar enfoques marcados polo asistencialismo ou o idadismo, cómpre apostar por iniciativas que recoñezan e valoren a experiencia vital deste grupo, canalizando a súa voz e contribución activa á comunidade. Ao mesmo tempo, resulta clave facilitar o diálogo interxeracional, creando espazos de encontro e aprendizaxe mutua entre persoas de diferentes idades.

Colectivos de persoas que comparten características vitais identitarias, dentro da diversidade da nosa sociedade

Trátase de colectivos específicos que experimentan barreiras estruturais que dificultan a súa participación plena e a súa visibilidade no ámbito cultural. Estas barreiras poden adoptar diversas formas:

- Falta de accesibilidade.
- Estereotipos ou prexuízos que condicionan a súa presenza activa e representación nos imaxinarios culturais.
- Modelos de oferta cultural pouco sensibles á diversidade, que non teñen en conta as súas realidades ou necesidades específicas.

Entre os diferentes colectivos que, pola súa condición identitaria ou situación vital, ven dificultado o exercicio pleno dos seus dereitos culturais podemos destacar:

- a. Persoas con discapacidade
- b. Interculturalidade e diversidade étnico-racial
- c. Igualdade de xénero
- d. Colectivo LGTBIQ+

a. Persoas con discapacidade

Garantir a participación cultural das persoas con discapacidade implica abordar as barreiras de acceso físico, sensorial, comunicativo e cognitivo que moitas veces limitan a súa presenza tanto como público como en calidade de creadoras e axentes culturais.

Para iso, é fundamental diferenciar as necesidades e especificidades de cada tipo de discapacidade, recoñecendo que a accesibilidade debe ser entendida de maneira ampla e adaptada a cada contexto.

Discapacidade sensorial visual

Inclúe persoas cegas ou con baixa visión. Requírese adaptacións como audiodescripcións, tecnoloxías de asistencia ou prácticas de accesibilidade sensorial en eventos e espazos culturais.

Discapacidade sensorial auditiva

Afecta a persoas xordas ou con dificultades auditivas. As iniciativas culturais deben ter en conta medidas como a interpretación en lingua de signos, subtitulación en tempo real ou bucles magnéticos en espazos públicos.

Discapacidade intelectual ou do desenvolvemento

Requírese unha comunicación clara e adaptada, con materiais en lectura fácil, adaptacións que reduzan estímulos sonoros e luminosos, así como acompañamentos que favorezan a inclusión real.

Discapacidade física

Refírese a persoas con mobilidade reducida ou que precisan de apoios para desprazarse. A accesibilidade arquitectónica e a eliminación de barreiras físicas nos espazos culturais son elementos fundamentais.

Discapacidade orgánica

Inclúe condicións de saúde crónicas que poden limitar a participación das persoas en espazos ou dinámicas culturais (fatiga, dor crónica, enfermidades autoinmunes, entre outras). As adaptacións deben considerar a flexibilidade nos formatos e tempos.

Resultan especialmente valiosas as iniciativas que van un paso máis aló da accesibilidade, promovendo a inclusión mediante a participación activa das persoas con discapacidade como protagonistas. Este enfoque invita a superar visións asistencialistas, avanzando cara a unha perspectiva baseada en dereitos, onde a diversidade funcional se recoñece como un valor enriquecedor na produción e difusión cultural.

b. Interculturalidade e diversidade étnico-racial

Un dos desafíos dunha sociedade multicultural como a actual é a construción dunha interculturalidade real, que vaia máis aló da mera coexistencia de diferentes grupos culturais e promova a interacción, o coñecemento mutuo e a cohesión social.

- No contexto social actual, moitos proxectos culturais vinculados á interculturalidade céntranse na acollida das persoas migrantes, aínda que é importante entender a multiculturalidade desde unha perspectiva máis ampla, que inclúa o conxunto de culturas minoritarias ou minorizadas que conviven dentro dunha sociedade maioritaria ou dominante.
- O traballo en prol da interculturalidade implica non só a inclusión destas comunidades na oferta cultural existente, senón tamén o recoñecemento e fortalecemento das súas propias prácticas culturais como parte integrante do tecido cultural común.
- Tamén é clave o recoñecemento da situación das persoas racializadas, un colectivo que atopa barreiras tanto no acceso á cultura como na súa representación nos produtos culturais que xeran os imaxinarios colectivos. Dentro deste grupo, cómpre ter en conta a realidade de comunidades como a etnia xitana, que historicamente ten sufrido discriminación e estereotipos, así como outras minorías culturais cuxo patrimonio e expresións adoitan quedar á marxe dos circuitos culturais dominantes.
- Os proxectos que traballan nesta liña adoitan ter como obxectivos fundamentais romper prexuízos, fomentar o recoñecemento da diversidade e facilitar espazos de encontro e diálogo. Estes programas poden ir desde iniciativas que visibilizan manifestacións culturais diversas ata estratexias máis profundas de participación e creación conxunta.

c. Igualdade de xénero

A cultura é tanto un espazo de creación e expresión como un espello da sociedade, e por iso, os desequilibrios existentes noutras esferas tamén se reflicten no sector cultural, tanto na súa estrutura como nos seus contidos.

Desigualdade de xénero na creación e xestión cultural:

As mulleres e persoas non binarias seguen atopando limitacións tanto no acceso a recursos para a creación como no recoñecemento do seu traballo. Isto maniféstase en cuestións como a escasa presenza de mulleres en cargos directivos no sector cultural, a infrarrepresentación nos grandes circuitos artísticos e a desigual distribución dos recursos públicos. Continúa a ser fundamental a aplicación de medidas de acción positiva, como cotas de representación, programas específicos de apoio á creación ou políticas de conciliación dentro do sector.

Fenda de xénero no acceso e consumo cultural:

Non todas as persoas teñen as mesmas oportunidades para acceder á cultura. Os coitados, que seguen recaendo maioritariamente sobre as mulleres, limitan o seu tempo e dispoñibilidade para a participación en eventos culturais. A conciliación e a flexibilidade horaria nas programacións culturais son clave para garantir unha maior equidade.

Representacións culturais e estereotipos de xénero:

Os produtos culturais desempeñan un papel fundamental na conformación do imaxinario colectivo. A presenza de estereotipos, a hipersexualización das mulleres, a ausencia de referentes diversos ou a masculinización de certos ámbitos culturais perpetúan as desigualdades. A creación de contidos máis diversos e equitativos, así como a revisión crítica dos discursos dominantes na cultura, é un paso esencial cara a unha sociedade máis igualitaria.

Violencias de xénero no sector cultural:

Desde o acoso e abuso de poder dentro da industria cultural ata a banalización da violencia de xénero en certos discursos artísticos, o sector non está exento das dinámicas de violencia presentes noutras esferas da sociedade. É necesario seguir avanzando en protocolos de prevención e actuación, así como en accións que promovan espazos culturais seguros e respectuosos.

Interseccionalidade e igualdade:

A desigualdade de xénero non opera de forma illada, senón que se cruza con outros factores de discriminación como a clase social, a racialización, a orientación sexual, a identidade de xénero ou a discapacidade. Un enfoque interseccional, como repetiremos noutros ámbitos desta publicación, permite deseñar políticas culturais máis inclusivas, que teñan en conta a diversidade de experiencias e realidades.

d. Colectivo LGTBIQ+

A cultura é un espazo fundamental para a visibilización, reivindicación e recoñecemento da diversidade sexual e de xénero. O colectivo LGTBIQ+ ten unha longa traxectoria de loita pola súa presenza e recoñecemento no ámbito cultural, tanto como creadoras e profesionais do sector como na súa representación dentro dos produtos culturais.

A pesar dos avances, seguen existindo barreiras estruturais que limitan a súa participación en igualdade de condicións, así como persistencias de estereotipos e discriminación nos discursos culturais dominantes.

Acceso e participación cultural sen discriminación

Persoas do colectivo poden atopar dificultades para acceder a determinados espazos culturais, ben por medo á discriminación, ben por non sentirse identificadas coas propostas existentes. A creación de espazos seguros e inclusivos, así como o deseño de programas que teñan en conta a diversidade sexual e de xénero, son medidas clave para promover unha participación equitativa.

Visibilidade e representación realista e diversa

Tradicionalmente, a presenza do colectivo LGTBIQ+ na cultura estivo marcada por estereotipos simplificadores, representacións marxinalizadas ou narrativas centradas exclusivamente no sufrimento e a discriminación. Unha cultura máis inclusiva debe garantir representacións diversas, plurais e realistas, que visibilicen a amplitude das experiencias do colectivo sen reducilas a tópicos.

Cultura como ferramenta de transformación social

A arte e a cultura foron, historicamente, espazos de resistencia e reivindicación para o colectivo LGTBIQ+. A través da creación cultural, abríronse debates, desafiáronse normas e ampliáronse os límites do que se considera socialmente aceptable. Apoiar proxectos culturais que traballen a diversidade afectivo-sexual e de xénero desde unha perspectiva crítica e transformadora é clave para seguir avanzando cara a unha sociedade máis xusta e inclusiva.

Enfoque interseccional

A experiencia de discriminación dentro do colectivo non é homoxénea. A orientación sexual e a identidade de xénero crúzanse con outras realidades como a racialización, a clase social, a discapacidade ou o contexto territorial (rural ou urbano), xerando desigualdades específicas. De novo, debemos insistir en que unha cultura inclusiva debe adoptar un enfoque interseccional, asegurando que ningunha identidade ou experiencia quede excluída do relato cultural.

Garantir unha cultura diversa, inclusiva e respectuosa coas realidades de toda a sociedade require moito máis que accións puntuais. Esixe apostas estruturais e sostidas no tempo, políticas activas de equidade que aseguren recursos, espazos e oportunidades reais de participación para quen historicamente ficou á marxe do sistema cultural.

Non se trata só de facilitar o acceso a unha oferta para ser consumida como espectadoras ou integrar a diversidade nos contidos, que tamén, senón de transformar as estruturas, abrir canles de decisión, recoñecer saberes e traxectorias diversas, apoderar as persoas como suxeitos con voz propia e capacidade de liderado, e en definitiva, consolidar a presenza destes colectivos en todas as fases da vida cultural.

Persoas en situacións vitais transitorias ou reversibles

Este grupo abrangue persoas que, debido a circunstancias específicas, como a enfermidade, a vulnerabilidade social ou procesos migratorios, enfrontan barreiras para acceder, participar ou estar representadas na vida cultural.

A diferenza doutros colectivos definidos por características identitarias permanentes, estas situacións teñen un carácter transitorio ou susceptible de mellora, polo que as accións culturais dirixidas a elas adoitan partir dunha perspectiva de acompañamento e transformación.

Neste contexto, a participación cultural convértese nunha ferramenta poderosa para fortalecer a autoestima, reconstruír vínculos sociais e facilitar procesos de recuperación, inclusión ou integración. Ao recoñecer o potencial reparador e emancipador da cultura, estas iniciativas contribúen a que as persoas poidan exercer os seus dereitos culturais e avanzar cara a unha vida máis plena e conectada coa comunidade.

Algúns exemplos destas situacións serían:

PERSOAS EN SITUACIÓN DE ENFERMIDADE OU EN PROCESO DE TRATAMENTO SANITARIO

Como xa referenciamos previamente, un número crecente de estudos sinalan como a cultura pode desempeñar un papel relevante no proceso de recuperación e mellora da calidade de vida. Neste ámbito, destacaríamos dous enfoques principais na relación actual entre cultura e saúde:

- ◊ Humanización dos espazos e experiencias hospitalarias, que inclúe o acceso á arte e á cultura dentro dos centros sanitarios, así como o deseño de espazos máis acolledores e respectuosos coa dignidade das persoas usuarias.
- ◊ Intervencións e colaboracións transdisciplinarias, nas que profesionais do ámbito cultural traballan en diálogo co sector sanitario e social, desenvolvendo metodoloxías compartidas para promover o benestar e acompañar procesos de saúde desde unha perspectiva integral.

PERSOAS EN SITUACIÓNS DE VULNERABILIDADE OU RISCO DE EXCLUSIÓN SOCIAL

A cultura ten un gran potencial para contribuír á redución das desigualdades e á mellora das condicións de vida de persoas ou grupos que, por distintos motivos, se atopan en situacións sociais fráxiles ou desvantaxosas. Nunha perspectiva de impacto social, resulta fundamental atender aos contextos nos que estas situacións de vulnerabilidade, sexa de forma puntual ou sostida no tempo, condicionan o acceso real aos dereitos culturais. Así, algunhas das realidades máis recorrentes neste ámbito son:

- ◇ Persoas institucionalizadas, como menores en centros de acollida ou tutela, así como persoas adultas privadas de liberdade.
- ◇ Persoas en situación de rúa, con graves dificultades de acceso aos dereitos básicos.
- ◇ Situacións de soidade non desexada, particularmente entre persoas maiores ou sen rede de apoio.
- ◇ Persoas migrantes, entendendo aquí o foco non só sobre a discriminación étnico-raacial, tratada noutros apartados, senón sobre situacións e fases de especial vulnerabilidade desde o punto de vista social e emocional, como poden ser as iniciais de acollida e asentamento nun novo lugar.

En termos máis amplos, a clase social e a situación socioeconómica continúan a ser dous dos principais factores de desigualdade no acceso á cultura.

Non abonda con desenvolver políticas centradas exclusivamente na redución de prezos, a distribución de bonos culturais ou a gratuidade de determinados servizos. Este tipo de medidas, aínda que necesarias nalgúns casos, adoitan beneficiar sobre todo a quen xa participa das prácticas culturais recoñecidas e validadas institucionalmente. Non chegan, polo tanto, a quen máis o precisa. E non son capaces, por si soas, de corrixir as desigualdades de fondo que afectan o exercicio efectivo dos dereitos culturais.

Cómpre asumir unha visión máis ampla e ambiciosa do que é a cultura, máis aló das prácticas lexitimadas nos espazos de poder e nos circuitos comerciais. Recoñecer a diversidade de formas culturais existentes, as prácticas informais, os saberes comunitarios e os procesos de creación que nacen desde abaixo, conectados coa vida cotiá das persoas e coas súas necesidades.

Como xa sinalamos previamente, a evidencia recollida en estudos recentes como as *Enquestes de participació i necessitats culturals de Barcelona* (ICUB, 2020) demostra a existencia de barreiras múltiples e persistentes para o acceso e a participación cultural. Barreiras de tipo económico pero tamén territorial, simbólico, educativo, identitario ou vital, que afectan especialmente a determinados colectivos sociais.

Como sinala Nicolás Barbieri, figura de referencia nestes estudos sobre a desigualdade na cultura, factores como a clase social e a situación socioeconómica seguen a ser determinantes á hora de explicar quen participa e quen non da vida cultural. A precariedade, a falta de tempo dispoñible, a inestabilidade vital ou a ausencia dunha oferta próxima e significativa seguen a limitar a participación cultural de amplos sectores da sociedade.

É por iso que determinadas persoas e colectivos necesitan políticas culturais orientadas á equidade, con accións específicas que permitan reducir estas fendas.

Garantir o acceso real á cultura require comprender os mecanismos da exclusión e actuar sobre eles. Porque só así será posible facer efectivo o valor da cultura: ese potencial de mellorar vidas, fortalecer vínculos, activar dereitos e contribuír ao benestar social e á democracia.

O territorio

A maior parte das iniciativas analizadas inscríbense nunha acción cultural de proximidade, un factor clave para garantir un impacto social real e sostible. É precisamente no ámbito local onde as accións culturais amosan unha maior capacidade de transformación: permiten unha conexión directa coa comunidade, favorecen a participación cidadá activa e posibilitan respostas contextualizadas ás necesidades concretas de cada contorno.

O tipo de territorio no que se desenvolven estas propostas condiciona de maneira directa as posibilidades de acceso, participación e representación cultural para as persoas que o habitan. As características físicas, sociais e económicas de cada contorna inflúen tanto nas dinámicas culturais como nas barreiras que cómpre superar.

Ao mesmo tempo, o espazo físico e social no que xorden moitas destas iniciativas axuda tamén a explicar a súa razón de ser, especialmente cando están directamente vinculadas a problemáticas colectivas ou preocupacións sociais do territorio. Este enfoque permite identificar como a cultura se activa, en moitos casos, como ferramenta de intervención fronte a retos concretos e contribúe á formulación de estratexias culturais adaptadas a cada realidade local.

A partir da análise realizada, identificamos na provincia tres grandes tipoloxías territoriais que, sen seren compartimentos estancos, axudan a comprender mellor as dinámicas e oportunidades de cada contorno:

ÁMBITO RURAL

Espazos marcados por barreiras xeográficas e de mobilidade, núcleos poboacionais dispersos e dinámicas de despoboamento, onde a oferta cultural acostuma ser máis limitada. Neste contexto, os proxectos que favorecen o acceso e a participación convértense en ferramentas fundamentais para garantir o dereito á cultura e fortalecer o tecido comunitario.

BARRIOS URBANOS E VILAS RURBANAS

En contornas urbanas ou híbridas (rurbanas), identificamos proxectos que responden a contextos socioeconómicos específicos, e que abordan cuestións como:

- Situacións de vulnerabilidade social e desigualdade económica.
- Impacto da turistificación, que afecta á convivencia veciñal e ao acceso á vivenda.
- Peche ou deterioración de servizos públicos esenciais.
- Recuperación e activación de espazos públicos como lugares de encontro, participación e creación cultural.

Estas iniciativas poden xurdir como resposta directa a problemáticas específicas, pero tamén como estratexias colectivas que buscan soste ou mellorar a vida comunitaria desde a cultura.

TERRITORIOS CON PROBLEMÁTICAS MEDIOAMBIENTAIS

Existen proxectos culturais vinculados a conflitos ecolóxicos concretos, como a expansión da enerxía eólica, proxectos mineiros ou o impacto de grandes infraestruturas sobre o territorio. Exemplos recentes inclúen a mobilización social na zona Melide-Ulloa.

Nestes casos, a cultura actúa como ferramenta de visibilización, sensibilización e activismo, reforzando a conciencia comunitaria e xerando espazos para a participación crítica fronte aos modelos de desenvolvemento impostos.

As entidades

Outra dimensión fundamental para analizar o ecosistema cultural con impacto social é a titularidade e o modelo de gobernanza das entidades que impulsan os proxectos.

Esta perspectiva resulta clave porque condiciona fortemente o funcionamento interno das iniciativas, os recursos de que dispoñen, a súa estabilidade no tempo e as canles de apoio ás que poden acceder. Non é o mesmo impulsar un proxecto desde unha administración pública, desde unha entidade sen ánimo de lucro ou desde un colectivo informal sen estrutura xurídica. Cada modelo implica ritmos, responsabilidades, marcos legais e posibilidades de colaboración distintas.

Ollar desde esta óptica permítenos comprender mellor as dinámicas organizativas e as necesidades específicas de cada tipo de entidade, e, ao mesmo tempo, deseñar políticas públicas de apoio máis xustas, realistas e eficaces. Tamén abre a porta a reforzar a cooperación entre diferentes axentes (públicos, privados, comunitarios) e a explorar modelos híbridos que combinen capacidades e responsabilidades para garantir un maior impacto social e sostibilidade no tempo.

1. PÚBLICAS

Detrás destas iniciativas atopamos un servizo de titularidade pública que as fai posibles, é dicir, persoal técnico vinculado a unha área municipal ou a un equipamento cultural de xestión pública.

Aínda que as limitacións deste traballo non permitiron afondar con detalle nesta cuestión, si podemos observar que algunhas das iniciativas se desenvolven con medios e persoal propio da administración, mentres que outras dependen de fórmulas de externalización, como licitacións, contratacións intermitentes ou apoios puntuais.

Este aspecto merecería unha análise máis profunda, xa que os indicios recollidos suxiren que boa parte dos proxectos con enfoque social tenden a ser externalizados, especialmente no que atinxe ás figuras profesionais que traballan directamente coas persoas destinatarias. Esta dinámica parece responder, principalmente, á falta de persoal con dispoñibilidade de tempo suficiente ou con formación específica en mediación cultural dentro das propias entidades públicas promotoras. Unha realidade que condiciona non só o deseño e desenvolvemento dos proxectos, senón tamén a súa continuidade e o seu impacto a medio prazo.

2. ENTIDADES NON LUCRATIVAS (ENL)

Outro grupo con diferente titularidade serían as entidades non lucrativas (ENL) ou entidades sen ánimo de lucro, no que nos parece relevante diferenciar entre:

ENL con equipo técnico

Incluimos neste grupo fundacións con certa entidade, asociacións consolidadas e boa parte das entidades sociais que traballan con colectivos específicos.

A existencia dun equipo profesional, que traballe desde o coñecemento técnico e cunha intencionalidade nas súas intervencións, dota estas entidades dunha capacidade técnica sólida para desenvolver proxectos sostibles e con impacto social máis eficiente. Esta profesionalización resulta especialmente valiosa cando se traballa con colectivos que requiren coñecementos e experiencias específicas.

Cómpre destacar tamén como axentes máis xeralistas, como os servizos culturais municipais, logran poñer en marcha iniciativas de impacto social grazas a colaboracións ou alianzas estables con este tipo de entidades. Ao aproveitar a súa especialización e capacidade de acción, estas colaboracións permiten ampliar o alcance e a eficacia das políticas culturais locais.

Comunitarias

Neste grupo situamos as iniciativas autoxestionadas pola sociedade civil que non contan con estruturas profesionalizadas.

Estas poden organizarse como colectivos informais ou estar constituídas formalmente como entidades sen ánimo de lucro, maioritariamente asociacións, unha fórmula habitualmente escollida para poder operar legalmente e acceder a liñas de apoio público.

A pesar das súas limitacións en termos de medios, estes axentes desempeñan un papel fundamental no tecido cultural de base, xerando espazos de participación, expresión e coidado comunitario desde a proximidade, o voluntarismo e o compromiso co territorio. A súa acción sostida no tempo, moitas veces invisibilizada polas políticas e accións culturais máis espectaculares, resulta clave para entender a cultura como práctica social viva e conectada co día a día das comunidades.

E finalmente teríamos un terceiro grupo:

3. EMPRESAS

A maioría das entidades empresariais que desenvolven propostas culturais con impacto comunitario pertencen ao ámbito da economía social, baixo formas xurídicas que seguen principios de solidariedade e participación democrática.

En Galicia, este sector inclúe entre outras as seguintes tipoloxías de entidades: sociedades cooperativas galegas, fundacións e asociacións que leven a cabo actividade económica, sociedades laborais, empresas de inserción, centros especiais de emprego, confrarías de pescadores, sociedades agrarias de transformación, así como as comunidades e mancomunidades de montes veciñais en man común.

Dentro do sector cultural con enfoque social, destaca a presenza de cooperativas sen ánimo de lucro, unha figura específica que permite a un conxunto de profesionais desenvolver unha actividade empresarial de traballo asociado, por suposto remunerado, mantendo unha clara finalidade social.

Para pechar este apartado sobre a categorización de entidades impulsoras debemos sinalar que, inicialmente, o noso mapeamento se centraba en entidades que se autoidentificaban como pertencentes ao ámbito cultural. Porén, ao longo do proceso recoñecemos a necesidade de ampliar o foco para incorporar axentes doutros sectores e ámbitos que, aínda que teñan outras fins, principalmente sociais e educativas, empregan prácticas culturais e creativas como ferramenta de intervención.

Así, no sector público, atopamos iniciativas impulsadas desde áreas diversas como as de servizos sociais, benestar, participación cidadá ou educación, así como desde departamentos especializados en determinados colectivos de poboación: igualdade, mocidade, familias, persoas maiores, etc. Tamén propostas que nacen da colaboración, moitas veces informal, entre profesionais de diferentes áreas e disciplinas.

Do mesmo xeito, entidades privadas sen ánimo de lucro e empresas da economía social tamén desenvolven propostas culturais con impacto social, integradas en proxectos máis amplos de atención comunitaria, inclusión ou desenvolvemento local.

Esta diversidade de perfís e sectores implicados pon de manifesto que os proxectos culturais con impacto social e comunitario non poden entenderse de forma illada nin restrinxidos ao ámbito estrito das políticas culturais.

Pola contra, requiren dunha mirada transversal e dunha vontade explícita de colaboración entre áreas e disciplinas. Só así é posible responder con eficacia á complexidade das realidades sociais actuais, activar recursos compartidos e xerar iniciativas máis sólidas, arraigadas e transformadoras.

Entender a cultura como unha responsabilidade colectiva, que implica múltiples axentes institucionais e sociais, é tamén unha condición imprescindible para garantir o seu potencial como ferramenta de benestar, cohesión e equidade.

Os tipos de iniciativas

Ao analizar o conxunto das experiencias recollidas, constatamos que, alén das categorías e etiquetas máis habituais, resulta útil propoñer unha agrupación complementaria arredor de tres grandes tipos de iniciativas.

Esta clasificación non pretende ser exhaustiva nin excluín-te, senón ofrecer unha perspectiva práctica que contribúa á planificación e ao deseño de políticas públicas. O seu obxectivo é facilitar a identificación de necesidades, prioridades e posibles liñas de apoio, atendendo ao foco principal de cada proposta.

Trátase, en definitiva, dunha proposta pensada para apoiar a toma de decisións estratéxicas no ámbito cultural, a través dun marco sinxelo pero operativo que permite diferenciar as iniciativas segundo os seus obxectivos centrais, os públicos destinatarios e os contextos nos que se desenvolven.

Os tres bloques propostos son:

1. Proxectos e produtos culturais sobre temáticas sociais
2. Iniciativas que favorecen especialmente a cohesión social e comunitaria
3. Accións orientadas á equidade e á inclusión de colectivos específicos

Antes de entrar a describir as características propias de cada un destes bloques, cómpre sinalar que, para diferenciarlos e interpretalos, empregamos unha serie de cuestións clave que adoitan estar presentes na estrutura de calquera proxecto cultural. Estas claves, formuladas en forma de preguntas, son as seguintes:

QUE É O QUE SE FAI?

Esta cuestión permite identificar os formatos ou temáticas das iniciativas, ofrecendo unha primeira aproximación ao tipo de actividade ou contido.

QUEN O PROMOVE?

O cal nos permite poñer o foco na titularidade e modelo de gobernanza da organización ou colectivo que o fai posible. Esta dimensión axuda a comprender a natureza institucional (pública, privada, social ou mixta) da iniciativa.

PARA QUEN SE FAI?

Esta pregunta permite identificar os públicos ou colectivos destinatarios. Porén, nas iniciativas con enfoque social, onde as persoas deben estar no centro do proxecto, a formulación máis axeitada sería **CON QUEN** se fai?

PARA QUE O IMOS FACER?. Esta cuestión refírese aos obxectivos de impacto social que se pretenden.

- Nos proxectos analizados, cando estes obxectivos están explicitados, é porque teñen unha intencionalidade instrumental e adoitan centrarse en beneficios para colectivos ou públicos concretos.
- Cando observamos beneficios sociais máis transversais estes adoitan producirse de xeito indirecto, non sendo a motivación ou intención principal dos promotores. Un exemplo son os eventos festivos da cultura comunitaria.

COMO FACELO?

Desde a perspectiva do grao de impacto social, é clave o rol que se lles dá ás persoas beneficiarias. Poden participar como público espectador, como participantes activas nunha práctica cultural, como creadoras ou mesmo como parte da toma de decisións e da gobernanza. En termos xerais, os estudos sinalan que a maior implicación, maior é o impacto social.

ONDE?

O enfoque territorial é relevante tanto para analizar a distribución das iniciativas no conxunto da provincia da Coruña (por concellos e comarcas), como para distinguir entre contextos urbanos, rurbanos (vilas) e rurais, que condicionan en gran medida as dinámicas, os recursos e o alcance das accións culturais.

Proxectos e produtos culturais sobre temáticas sociais

Son aquelas iniciativas nas que o elemento central é a creación ou difusión dun ben cultural, artístico ou comunicativo, que aborda unha temática de interese social. Trátase, na súa maior parte, de produtos culturais profesionais que buscan visibilizar, sensibilizar ou facer reflexionar sobre cuestións relevantes para a sociedade.

QUE?

A característica definitoria deste grupo é a presenza dun produto cultural ou intervención artística concreta: libros, música, obras escénicas, audiovisuais, contidos dixitais, proxectos de artes visuais, entre outros. É dicir, existe sempre un resultado cultural definido que se pon á disposición do público, xa sexa a través de eventos, exposicións, publicacións, emisións ou canles de distribución comercial.

QUEN?

Estes proxectos son promovidos polo tecido profesional e amator da cultura das diversas disciplinas artísticas. Poden xurdir por iniciativa propia, a través de convocatorias específicas ou como resultado de encargos directas de administracións públicas ou entidades privadas. Ademais das creadoras e produtoras culturais, teñen un papel relevante neste eido os axentes intermediarios co público, xa que outro xeito de abordar unha temática social pode ser tamén comisariando artistas e obras, seleccionando e prescribindo contidos —como nas bibliotecas— programando ciclos ou festivais ou xestionando espazos especializados.

PARA QUEN?

Na maior parte dos casos, trátase de propostas con criterios xeneralistas, pensadas para chegar a públicos amplos. Nalgúns casos, a mensaxe adáptase a colectivos específicos (como público infantil ou xuvenil), mais sen renunciar á vocación de alcance masivo. Non é habitual a incorporación de procesos participativos explícitos coas persoas destinatarias, polo que a dimensión “CON QUEN” adoita estar ausente, agás naqueles proxectos nos que se promove unha creación colaborativa ou se busca dar voz directa ás persoas protagonistas da temática tratada, sen o filtro dunha reinterpretación artística.

PARA QUE?

O obxectivo principal é a sensibilización, a visibilización ou a reflexión sobre determinados temas que os axentes promotores consideran relevantes. Moitas destas propostas establecen vínculos directos co ámbito educativo, tanto no contexto formal (escolas e institutos) como no non formal (programas de educación en igualdade, medio ambiente, dereitos humanos ou participación comunitaria).

COMO?

Os métodos de produción e distribución varían segundo a disciplina cultural ou artística. É entendemos que non son especialmente relevantes para o ámbito deste estudo.

ONDE?

O enfoque territorial ten relevancia porque, se ben poden tratar cuestións universais desde unha ollada galega, moitas das propostas identificadas abordan temas con forte arraigamento local: memoria, patrimonio material e inmaterial, medio ambiente, así como diversas problemáticas ou denuncias de carácter social.

Iniciativas que favorecen especialmente a cohesión social e comunitaria

Son aquelas propostas culturais que actúan como espazos de encontro, recoñecemento e relación entre persoas diversas, contribuíndo á creación de vínculos sociais e sentimentos de pertenza compartida. A súa forza reside na capacidade para tecer comunidade a través da cultura.

QUE?

As iniciativas poden presentar gran variedade de formatos, aínda que destacan os eventos de carácter popular, como festas tradicionais ou celebracións de temática histórica, así como os proxectos de preservación da memoria colectiva, tanto de épocas recentes como de tradicións, lendas ou historia local.

Como se ampliará nas conclusións, existen tamén equipamentos e programas culturais menos visibles, especialmente impulsados desde os servizos públicos, a cultura comunitaria e o tecido privado de proximidade, que constitúen un alicerce esencial para garantir o acceso e a participación en todo tipo de prácticas culturais. Este conxunto de recursos e dinámicas ten un valor social intrínseco, particularmente neste ámbito da cohesión comunitaria.

Porén, ao non contar con tanto “prestixio” cultural e operar a través de actividades, servizos ou procesos dispersos no tempo, non resulta doado identificar proxectos concretos que poidan presentarse como casos exemplares illados, malia a súa relevancia estrutural no ecosistema cultural.

QUEN?

Neste grupo, ademais dos servizos públicos e o tecido privado de proximidade que acabamos de sinalar, destacan as iniciativas impulsadas desde a cultura comunitaria. Entendida esta como o conxunto de prácticas culturais autoxestionadas pola sociedade civil, onde a veciñanza se organiza, colabora e fai posibles as iniciativas colectivamente, desde o compromiso e a implicación directa.

PARA QUEN?

Trátase de iniciativas xeralmente de impacto transversal, que é precisamente o seu gran valor. Actúan como puntos de encontro comunitario de persoas con idades, orixes e circunstancias vitais diversas, que moitas veces non se relacionan noutros contextos persoais ou laborais.

PARA QUE?

Aínda que para os efectos deste traballo entendemos que son proxectos que teñen como principal valor a mellora da cohesión social, cómpre sinalar que non adoita ser esta a motivación explícita dos seus promotores. A finalidade máis habitual é tan sinxela e lexítima como divertirse, á vez que se busca manter vivo un patrimonio ou interese que se sente como común.

Desde unha perspectiva institucional e de políticas culturais, apoiar estas propostas permite fortalecer o tecido social e crear espazos de encontro, nos que se xeran confianza, respecto mutuo e convivencia entre persoas de orixes e condicións diversas. A cultura actúa aquí como vehículo de relación comunitaria e benestar compartido.

COMO?

O grao de implicación da sociedade civil adoita ser alto: a autoxestión, a participación voluntaria e a corresponsabilidade coa comunidade fan que estas iniciativas sexan sentidas como propias, xerando identificación, orgullo e continuidade. Esta implicación é, sen dúbida, unha das súas principais fortalezas.

ONDE?

Atópanse exemplos en todo tipo de contornas, cun forte vínculo co territorio e coa identidade local. Son propostas enraizadas na vida comunitaria, que reflicten a diversidade e riqueza cultural dos lugares onde nacen.

Accións orientadas á equidade e á inclusión de colectivos específicos

Pode tratarse de proxectos específicos ou de accións inseridas en equipamentos ou programas máis amplos, pero teñen en común un foco claro: garantir o acceso, a participación e a representación cultural de colectivos que atopan barreiras estruturais para exercer os seus dereitos culturais en igualdade de condicións.

Estas iniciativas poñen o acento na xustiza social e na diversidade, partindo da convicción de que a cultura pode e debe ser tamén un espazo desde o que combater a exclusión e favorecer a equidade.

QUE?

Neste caso, o formato non é o elemento definitorio, xa que as ferramentas ou linguaxes culturais se empregan segundo a súa idoneidade para traballar cun determinado colectivo. Poden ser talleres, procesos de creación colectiva, intervencións en espazos públicos, accións audiovisuais, actividades escénicas ou proxectos formativos, entre outros. O que marca o enfoque é a súa orientación inclusiva, non o tipo de disciplina.

QUEN?

Se ben existe unha importante presenza do sector público, as iniciativas máis efectivas adoitan contar coa colaboración ou impulso directo de entidades non lucrativas (ENL), especialmente aquelas que dispoñen de equipos técnicos con coñecemento específico do colectivo beneficiario. A combinación de profesionais con experiencia no cultural e no social ou comunitario é clave para garantir resultados significativos.

PARA QUEN?

O foco nun colectivo específico é o criterio definitorio deste grupo. Falamos de CON QUEN? cando, ademais de dar acceso, existe unha inclusión real. Así, as propostas máis transformadoras son aquelas que incorporan as persoas como participantes activas, cocreadoras e suxeitos con voz propia no proceso cultural.

PARA QUE?

Ademais dos beneficios xerais que o acceso e a participación cultural teñen para calquera persoa, as iniciativas deste grupo acostuman formular obxectivos sociais de forma máis consciente, clara e técnica que noutros casos. Falamos de proxectos que pretenden mellorar a calidade de vida, promover o apoderamento, facilitar a inclusión social ou contribuír ao benestar persoal e colectivo desde a cultura.

COMO?

A accesibilidade continúa sendo un requisito central, mais cada vez cobra máis importancia a inclusión real das persoas, non só como espectadoras, senón tamén como participantes activas, creadoras e representantes da súa propia diversidade.

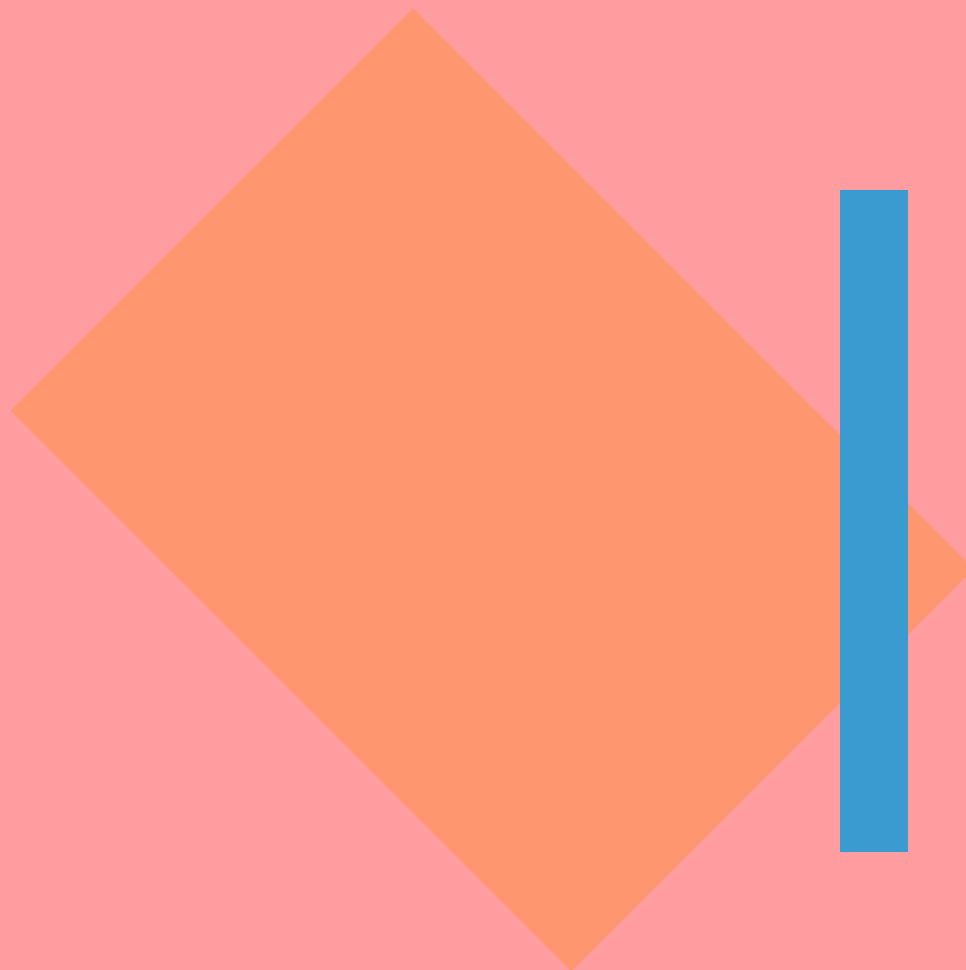
Neste sentido, resulta clave avanzar cara a modelos de xestión cultural que recoñezan e integren a diversidade nas prácticas, nos espazos e nos produtos culturais.

A representación plural nos contidos e experiencias convértese nunha dimensión esencial para garantir que a cultura reflicta a complexidade e riqueza das voces e identidades que conforman a sociedade.

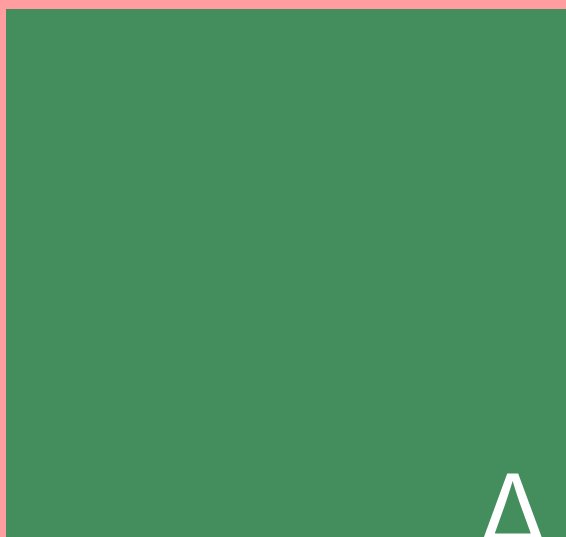
ONDE?

Estas iniciativas poden desenvolverse en calquera contorno territorial, mais o seu impacto adoita ser máis visible cando están fortemente enraizadas no contexto onde se desenvolven e contan con alianzas locais co tecido social, educativo ou sanitario. O seu éxito depende en boa medida da capacidade para tecer redes e adaptar as propostas ás realidades concretas das persoas destinatarias.

Casos exemplares

A selección de proxectos que se presenta neste apartado ten como obxectivo ilustrar, a través de exemplos concretos, a diversidade de ámbitos de actuación e tipoloxías de iniciativas identificadas no bloque anterior. Non se trata dunha listaxe exhaustiva, senón dunha mostra representativa e plural que busca ofrecer referencias significativas e inspiradoras para comprender o impacto social e comunitario da cultura.

A Z

Para orientar esta escolla, tomamos como referencia a definición de boas prácticas proposta por Pedro Canut no Manual Atalaya (2014): "As boas prácticas son actuacións ou estratexias, no marco de proxectos de xestión cultural, que deron resposta satisfactoria a problemáticas concretas, de forma que poden servir como exemplo para futuros xestores e outros axentes culturais".

En determinados eidos atopamos un número amplo de experiencias, mentres que noutros foi necesario un maior esforzo de busca para localizar iniciativas e axentes activos. Esta diferenza non se debe tanto á calidade ou ao valor dos proxectos, senón máis ben á desigual visibilidade que teñen, condicionada pola súa capacidade de difusión e polos recursos dispoñibles para comunicarse e manterse presentes na esfera pública.

Por este motivo, esta selección non pretende establecer un ránking nin identificar os “mellores” proxectos culturais con enfoque social da provincia. Tampouco falamos estritamente de boas prácticas no sentido técnico do termo, xa que non contamos con indicadores estandarizados nin con datos suficientes que permitan unha avaliación sistemática do seu impacto.

Con todo, entendemos que todas as propostas incluídas son valiosas e merecen ser recoñecidas, tanto polo seu enfoque como polos procesos que activan. A súa diversidade en formatos, escalas, públicos e metodoloxías axuda a visualizar a amplitude de camiños desde os que se pode traballar neste ámbito, e contribúe a ampliar a comprensión do que pode ser a cultura con impacto social no contexto galego.

Recoñecelas nesta publicación quere contribuír, ademais, a apoiar a súa continuidade, abrir novas posibilidades de colaboración entre axentes e consolidar un ecosistema cultural máis consciente, sostible e comprometido co benestar das comunidades.

IMPULSA

AC Axio Mouro

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

AC Axio Mouro

A Asociación Cultural Axio Mouro traballa na preservación e difusión da música e o baile tradicional a través de aulas regulares nas que ofrecen un espazo de aprendizaxe accesible e interxeracional. Alén da formación, desenvolven un intenso labor de investigación e recollida de patrimonio inmaterial da comarca do Xallas.

CONCELLO

Santa Comba

COMARCA

Xallas

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Este traballo cobra especial vida durante o Nadal e o Entruido, cando arredor de 40 persoas participan activamente nas actividades da asociación. Organizan saídas por todas as parroquias de Santa Comba, facendo un percorrido festivo e comunitario que recupera os Nadaís e os rituais do Entruido. A través destas accións, Axio Mouro mantén viva a tradición e crea espazos de celebración colectiva con raíces fondas no territorio.

[@acaxiomouro](https://www.instagram.com/acaxiomouro)

IMPULSA

AC Escola do
Alprende

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

AC Escola do Alprende

A Escola do Alprende é unha iniciativa veciñal situada en Oza, no concello de Carballo, que recupera unha antiga escola unitaria como espazo vivo de cultura, encontro e aprendizaxe colectiva. Nacida do impulso da comunidade local, busca fortalecer os vínculos entre xeracións e poñer en valor os saberes do rural desde unha perspectiva contemporánea, inclusiva e aberta.

CONCELLO

Carballo

COMARCA

Bergantiños

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Ao longo do ano, desenvolve obradoiros, xornadas e encontros que combinan tradición e innovación, incluíndo propostas creativas de contidos dixitais arredor do patrimonio inmaterial. A Escola do Alprende é un exemplo de dinamización comunitaria e innovación cultural desde o rural, onde a memoria, a tecnoloxía e a participación funcionan como motores de cohesión social e transformación.

[@escola_alprende](#)

IMPULSA

AC Raigañas

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

AC Raigañas

A Asociación Cultural Raigañas, fundada en 1980 en Cerqueda, Malpica, é un referente na preservación e transmisión da música tradicional galega. Co paso dos anos, a asociación consolidouse como un pilar fundamental na recuperación do patrimonio cultural e oral da súa parroquia, sendo pioneira na organización de foliadas, un evento que hoxe xa conta con dezasete edicións, convertido nunha cita ineludible no calendario cultural de Galicia.

CONCELLO

Malpica

COMARCA

Bergantiños

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Raigañas tamén desenvolveu un traballo exemplar no campo da recuperación do Antroido de Cerqueda rescatando as figuras tradicionais de madamitos e ghuardineros que, xunto a un numeroso grupo de persoas, percorren a parroquia levando música e baile, especialmente interpretando a muiñeira vella, una peza que forma parte do seu rico legado cultural. O seu labor non só preserva tradicións, senón que tamén dinamiza a vida cultural local e contribúe á revitalización do patrimonio inmaterial galego.

[@acraiganhas](#)

IMPULSA

Illa Bufarda

TIPO DE ENTIDADE

Empresa

ÁMBITO

Igualdade

Altas Luces

Altas Luces é un ensaio que explora as relacións entre a arte fotográfica e a expresión do desexo desde unha perspectiva feminista. O filme destaca as pioneiras galegas da fotografía, en especial aquelas que romperon as normas do seu tempo, tanto polo espazo que ocuparon como pola súa maneira de representar a realidade. A través deste documental, o proxecto busca contribuír á creación dunha historia da fotografía galega máis diversa e plural, visibilizando as fotografías que foron invisibilizadas ao longo da historia e promovendo un cambio social que rompa cos roles e crenzas tradicionais, fomentando unha representación igualitaria nas narrativas culturais.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

O proxecto está impulsado por Illa Bufarda, unha produtora creativa galega recoñecida polo seu compromiso coa igualdade de xénero e o rescate da memoria das mulleres galegas. Distinguida co IX Premio Begoña Caamaño á Acción cultural pola Igualdade de xénero, Illa Bufarda tamén foi premiada nos Premios Luísa Villalta polos seus traballos *S.E.X. Moito máis que unha serie sobre sexualidade* (2018) e *Altas Luces* (2024). A súa produción audiovisual mestura o ensaio coa fotografía, sempre desde unha ollada feminista e comprometida coa lingua galega, buscando dar visibilidade á historia das mulleres como traballadoras e creadoras.

www.illabufarda.gal

IMPULSA

Fundación
Araguaney

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade

Amal en Ruta

A Fundación Araguaney-Puente de Culturas, con sede en Santiago de Compostela desde 1984, traballa polo achegamento entre Oriente e Occidente, especialmente entre o mundo árabe, América Latina e España. A través da arte, a cultura e o diálogo, converteuse nun referente en Galicia na defensa da diversidade cultural, a integración e o entendemento mutuo. Desde 2008 forma parte da Alianza Global para a Diversidade Cultural da UNESCO.

CONCELLO

Supramunicipal

COMARCA

Supramunicipal

TIPO DE TERRITORIO

–

Ao longo de catro décadas, consolidouse como espazo de vangarda audiovisual e de reflexión social, promovendo actividades como a Semana de Cine Euroárabe Amal —a máis antiga de Europa—, a Mostra de Cine Latinoamericano Araguaney-LATAM e Amal en Ruta. Esta última é unha mostra itinerante que ofrece unha visión plural e contemporánea das sociedades árabes a través do cinema, fomentando o respecto, a empatía e o coñecemento intercultural. Nun contexto de crecente polarización, esta iniciativa busca crear pontes de entendemento e impulsar o progreso compartido desde o coñecemento do “outro”.

www.fundacionaraguaney.com

IMPULSA

AC Andar cos
Tempos

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Transversal

Andar cos Tempos

Andar cos Tempos é un proxecto de investigación-acción creado en 2015 por Carme Campo e Chus Caramés, co obxectivo de revisar a música tradicional galega desde unha perspectiva de xénero. En 2023 formalizáronse como asociación cultural, sumándose ao proxecto Ana García Lenza, e en 2024 foron recoñecidas co VIII Premio Begoña Caamaño á Acción Cultural pola Igualdade de Xénero. Como educadoras e profesoras de baile tradicional, as fundadoras víronse na necesidade de transmitir o noso patrimonio inmaterial sen a carga de xénero que lles foi ensinada. Así, o proxecto traballa na eliminación de estereotipos sexistas no patrimonio cultural galego, desenvolvendo investigacións, faladoiros e obradoiros que ofrecen novas ferramentas para desbotar o machismo nas prácticas culturais tradicionais.

CONCELLO

Supramunicipal

COMARCA

Supramunicipal

TIPO DE TERRITORIO

-

Ademais, Andar cos Tempos promove Entre Todas, un arquivo colaborativo de acceso libre co obxectivo de difundir a maior cantidade posible de informantes patrimoniais. Un dos lemas empregados no proxecto, "A tradición non é a adoración das cinzas: é a transmisión do lume", reflicte a súa aposta por un enfoque crítico e vivo na transmisión do patrimonio, promovendo unha renovación que sexa inclusiva e igualitaria.

www.andarcostempos.org

IMPULSA

Servizos de
normalización
lingüística de varios
concellos + CTNL

TIPO DE ENTIDADE

Pública + ENL con
equipo técnico

ÁMBITO

Familias

Apego

Apego é un proxecto de cooperación promovido por traballadoras e traballadores dos servizos de normalización lingüística de 26 concellos galegos, co obxectivo de fomentar e mellorar a transmisión do galego como lingua inicial. Dirixido a familias que agardan un fillo ou que teñen nenos e nenas de ata 6 anos, este programa busca promover a socialización en galego e fortalecer os vínculos familiares a través do uso desta lingua. A través de actividades e recursos, Apego pretende consolidar o galego como unha lingua central na formación e identidade dos máis pequenos.

CONCELLO	COMARCA	TIPO DE TERRITORIO
Supramunicipal	Supramunicipal	-

A iniciativa desenvolve actividades como actuacións, contacontos e propostas participativas para as familias, ao tempo que ofrece recursos como arrollos, xogos, vídeos e materiais imprimibles. Estas accións, que se levan a cabo en colaboración coas familias, permiten integrar o galego de forma natural e significativa no día a día dos nenos e nenas, asegurando a súa transmisión e fomentando a súa participación activa no fortalecemento do noso patrimonio lingüístico. A través desta cooperación entre os concellos, Apego destaca como unha das propostas máis singulares e eficaces para garantir o futuro do galego na sociedade.

www.apego.gal

IMPULSA

Asociación Cultural
para a Integración
Social Diversos

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión

Artes pola Integración

A Asociación Cultural para a Integración Social Diversos desenvolve proxectos que promoven a inclusión social e a integración de persoas con diversidade funcional, creando espazos de expresión artística e formación. Entre as iniciativas destacadas, atopamos proxectos como o Encontro Artes Pola Integración, que permite a persoas con capacidades diferentes expresarse a través do teatro e a danza, mellorando as súas habilidades de comunicación e integración. Outros proxectos, como The Museum and Me e O Meu Lugar, tamén se centran na creación artística inclusiva, utilizando metodoloxías terapéuticas e colaborando coas comunidades para promover a visibilización e a igualdade social.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A asociación tamén organiza espectáculos como Distopía e actividades como o Encontro Espazos Abandonados, que integran a mocidade e fomentan a creación cultural inclusiva. Iniciativas como Mocidade en Acción + A Escola Museo e Xuventude Crea + Ti proporcionan formación artística e fomentan a creación de novas propostas culturais sen limitar as capacidades físicas ou psíquicas dos participantes. O seu traballo busca normalizar a diversidade nos circuitos culturais, visibilizando o talento creativo das persoas con necesidades especiais e promovendo a súa inclusión no mercado laboral e cultural.

www.artespolaintegracion.com

IMPULSA

Ecos do Sur

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade/
Igualdade

As Mariás: Mulleres Creadoras Fronte ás Violencias

Programa de sensibilización que ten como obxectivo dar visibilidade e previr as diversas formas de violencia machista exercidas sobre as mulleres migrantes, un colectivo que representa preto do 34 % das vítimas mortais de violencia de xénero. Este proxecto busca incidir na sociedade e fomentar a concienciación sobre a situación das mulleres migrantes, poñendo en evidencia as especificidades da súa vulnerabilidade.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A proposta aborda estas temáticas desde unha perspectiva pedagóxica utilizando as artes escénicas e audiovisuais. Consciente das dificultades de participación das mulleres e da sociedade en xeral fronte ás violencias, Ecos do Sur recorre ao teatro e á creación artística como ferramentas para involucrar as mulleres na promoción da igualdade. O proxecto foi recoñecido co V Premio Luísa Villalta a proxectos pola igualdade, destacando a súa capacidade para xerar espazos de reflexión e transformación social a través da arte.

www.ecosdosur.org

© O Asalto ao Castelo

IMPULSA

AXVALSO, AC
Cherinkas e
Concello de
Vimianzo

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria
+ Pública

ÁMBITO

Transversal

Asalto ao Castelo

O Asalto ao Castelo lévase celebrando máis de 20 anos en Vimianzo, na Costa da Morte. O que comezou como unha noite de concertos folk converteuse nun evento de referencia na comarca grazas á colaboración da veciñanza e ao impulso do asociacionismo local. Co paso dos anos, a festa medrou ata converterse nunha experiencia cultural completa, coa participación do Concello e múltiples actividades durante varios días: concertos, obradoiros, feiras, representacións teatrais e un asalto simbólico ao castelo que mobiliza milleiros de persoas.

CONCELLO

Vimianzo

COMARCA

Terra de Soneira

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Aínda que se inspira na revolta irmandiña do século XV, o Asalto ao Castelo non pretende ser unha festa medieval ao uso. Trátase dunha celebración que mestura historia con pensamento crítico e participación social, reflexionando sobre os problemas do presente desde un espírito de rebeldía e comunidade. Esta conexión entre pasado e presente fai que o "novo espírito irmandiño" forme xa parte da identidade local, reflectida na estética, nas propostas culturais e na vontade de transformar desde abaixo.

www.asaltoaocastelo.gal

© Asociación AMBAR

IMPULSA

AMBAR

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión/
Igualdade

Asociación AMBAR

A Asociación AMBAR, con sede en Ribeira, leva máis de catro décadas impulsando os dereitos e o apoderamento das persoas con diversidade funcional para fomentar vidas independentes en comunidade. A súa actividade céntrase en garantir a igualdade de oportunidades combinando apoios individualizados e centrados na persoa con proxectos colectivos que favorecen a autonomía, a inclusión e a participación activa na sociedade.

CONCELLO

Ribeira

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Ademais dos servizos esenciais de atención e educación, AMBAR utiliza a cultura e a arte como ferramentas de dereitos e visibilización. A través de obradoiros artísticos, participación en festivais, creación de pezas escénicas e proxectos audiovisuais, AMBAR pon en valor o talento e a capacidade de expresión das persoas con diversidade funcional. Con este traballo, a entidade contribúe a construír unha sociedade máis xusta, accesible e aberta á diversidade, poñendo o foco no talento de cada persoa.

www.asociacionambar.org

IMPULSA

Asociación Itínera,
voluntarios en
saúde mental

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Inclusión

Asociación Itínera

A Asociación Itínera, que colabora tamén co Psiquiátrico de Conxo, leva a cabo un amplo abanico de actividades enfocadas en mellorar o benestar das persoas, en especial, no ámbito da saúde mental. Estas actividades buscan fomentar a participación activa, o desenvolvemento persoal e a socialización a través de diversas iniciativas culturais, formativas, recreativas e de promoción da autonomía persoal.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Entre as actividades ofrecidas, destacan o club de lectura e obradoiro de escrita creativa, onde as persoas participantes len un libro semanal e elaboran textos propios baseados nas ideas comentadas no grupo. Tamén se imparten aulas de repostería nas que se aprende a elaborar postres saudables, e actividades de debate e análise crítica, que fomentan a investigación, o pensamento crítico e a argumentación sobre temas de actualidade. Outras actividades inclúen educación medioambiental, a través da cal se coñece e coida a contorna natural mediante andainas ou limpeza de camiños, e un club de cinema, que promove o cinefórum e o debate sobre filmes. Por último, o proxecto tamén ofrece a actividade de habilidades musicais, destinada a mellorar as habilidades musicais das/os participantes a través de clases de zumba ou de experimentación con instrumentos. Estas actividades teñen lugar en diferentes espazos, como o Centro da Portela (antiga Escola Rural da Portela) ou a Casa das Asociacións de Cornes, permitindo que os participantes se involucren de maneira activa na súa comunidade.

www.asociacionitinera.com

IMPULSA

Concello de
Santiago de
Compostela e
colectivos

TIPO DE ENTIDADE

Pública +
Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Banquete de Conxo

O Banquete de Conxo é un evento popular anual que conmemora o acontecido o 2 de marzo de 1856 na carballeira do antigo mosteiro de Conxo, agora parte do concello de Santiago de Compostela. Organizado polos estudantes liberais, este evento tivo como obxectivo promover a irmandade entre a clase traballadora e os estudantes, reunindo a persoas de diferentes estratos sociais nun acto común que desafiaba as estruturas sociais tradicionais da época. O acto provocou o rexeitamento das elites compostelás, pero converteuse nun símbolo de loita pola igualdade social e polo progreso democrático en Galicia.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Este evento supuxo un punto de inflexión na historia da cultura galega, sendo un dos primeiros pasos cara ao rexurdimento cultural que se desenvolvería máis tarde. Na actualidade, o Banquete de Conxo continúa sendo un evento significativo, onde a comunidade local se reúne cada ano para celebrar e reforzar a súa identidade cultural. A través de actividades participativas, como música, teatro e charlas, o evento fomenta a cohesión social, reflexionando sobre a identidade local e a súa preservación, e amosando o poder da cultura como motor de mellora comunitaria.

www.santiagodecompostela.gal

IMPULSA

Concello de Brión e
Culturactiva Coop.

TIPO DE ENTIDADE

Pública + Empresa

ÁMBITO

Inclusión

Brión Inclúe

O Festival Brión Inclúe é unha iniciativa organizada polo Concello de Brión en colaboración con Culturactiva e o apoio da Deputación da Coruña, que celebra en 2024 a súa sétima edición. Desenvolvido no Centro Social Polivalente de Brión e no campo da festa da romaría de Santa Minia, ofrece unha programación cultural diversa que inclúe teatro, exposicións, música en directo e actividades abertas á participación da veciñanza.

CONCELLO

Brión

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

O festival reivindica o dereito de todas as persoas a acceder á cultura e participar dela, con especial atención a colectivos tradicionalmente excluídos, como as persoas con discapacidade. A través dunha oferta accesible e adaptada, promove a inclusión social e visibiliza a diversidade desde as artes, converténdose nun espazo de encontro, celebración e transformación comunitaria.

www.concellodebrion.gal

IMPULSA

AC Castelo Conta

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Transversal

Castelo Conta

O festival Castelo Conta celébrase cada mes de agosto na parroquia de Castelo, en Culleredo. Busca poñer en valor a tradición oral e o rural como espazo imprescindible para desfrutar da cultura. Na súa programación inclúe espectáculos dirixidos a público infantil e adulto, que teñen lugar en diferentes espazos ao aire libre, nas distintas aldeas, e nas eiras nas que as veciñas e veciños acollen concertos ou propostas de artes escénicas.

CONCELLO

Culleredo

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Destaca pola súa capacidade para chegar a públicos amplos e diversos, e para ser referencia do traballo colectivo para a recuperación da memoria colectiva de contornas rurais. A súa variedade de propostas artísticas e creativas e a implicación das veciñas e veciños, e de profesionais locais, fan do Castelo Conta unha celebración única.

www.casteloconta.gal

IMPULSA

Concello de San
Sadurniño

TIPO DE ENTIDADE

Pública

ÁMBITO

Transversal

Chanfaina Lab

Chanfaina Lab é un encontro anual de creación audiovisual que se celebra en San Sadurniño, no que cineastas de dentro e fóra de Galicia son convidados a crear pezas curtas inspiradas polo territorio, a súa xente e as súas historias. Promovido polo Concello de San Sadurniño, o proxecto aposta pola experimentación, a creación colectiva e o diálogo entre a mirada artística e a memoria local.

CONCELLO

San Sadurniño

COMARCA

Ferrol

TIPO DE TERRITORIO

Rural

A iniciativa combina cinema, participación cidadá e posta en valor do rural desde unha perspectiva contemporánea e sen complexos. As veciñas e veciños colaboran activamente como protagonistas, guías ou axudantes de produción, convertendo o Chanfaina Lab nun espazo de encontro e creación comunitaria onde o audiovisual se pon ao servizo da identidade, da diversidade e da transformación social.

www.falamedesansadurnino.org

IMPULSA

Asociación Galega
de Comunicación
para o Cambio
Social (AGARESO)

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade

Cinema Rabudo – Mostra Galega de Audiovisual Inconformista

Creada en 2021, Cinema Rabudo é unha mostra dedicada ao audiovisual crítico que busca xerar un espazo de encontro e reflexión sobre problemáticas sociais de actualidade. A súa aposta é a proxección de documentais sociais con alta calidade técnica, abordando temáticas como os feminismos, as migracións, o refuxio e a situación do Sáhara Occidental.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A mostra, organizada pola Asociación Galega de Comunicación para o Cambio Social (AGARESO) e coa colaboración da Área de Cultura da Deputación da Coruña, tamén destaca pola participación das autoras e autores, que asisten ás proxeccións para compartir as súas experiencias co público. En 2023, a iniciativa apostou pola mirada das mulleres realizadoras, centrándose en temas de actualidade como a penalización do activismo e a restrición de dereitos civís. O Cinema Rabudo non só ofrece filmes, senón tamén un espazo para o debate e a reflexión a través de coloquios coas realizadoras e produtoras logo de cada proxección.

www.agareso.org

IMPULSA

BAM (Biblioteca,
Arquivo e Museo
das Mariñas)

TIPO DE ENTIDADE

Pública

ÁMBITO

Inclusión

Club de Lectura da Historia de Betanzos

O Club de Lectura da Historia de Betanzos é unha iniciativa impulsada polo BAM (Biblioteca, Arquivo e Museo das Mariñas) en colaboración con Cruz Vermella e o programa CRECE. Dirixido a persoas maiores de 65 anos en situación de soidade non desexada, este club ofrece encontros semanais arredor da historia local como espazo de aprendizaxe, socialización e recoñecemento mutuo.

CONCELLO

Betanzos

COMARCA

Betanzos

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A cada sesión acompañaa un pequeno libro creado para a ocasión, con contidos elaborados a partir dos fondos da biblioteca, o arquivo e o museo. As persoas participantes non só amplían os seus coñecementos sobre o pasado da cidade, senón que tamén contribúen coas súas propias achegas, documentos ou recordos, facendo da historia de Betanzos un relato vivo e compartido. Esta aposta pola innovación e a participación cidadá valeulle á Biblioteca de Betanzos o Premio á Innovación Bibliotecaria de Galicia en 2023.

www.bam.betanzos.gal

IMPULSA

Promove

TIPO DE ENTIDADE

Empresa

ÁMBITO

Transversal

Contos do Mar

Contos do Mar é un proxecto participativo desenvolvido nos concellos de Carnota, Dumbría e Fisterra, xunto á Confraría do Pindo. O proxecto ten como obxectivo poñer en valor o patrimonio inmaterial vinculado á cultura mariñeira, utilizando as historias de vida da xente local e audioguías ficcionadas elaboradas pola compañía Chévere para recoller a memoria dos lugares e das xentes que habitan a cost galega.

CONCELLO

Carnota, Dumbría
e Fisterra

COMARCA

Muros, Noia
e Fisterra

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

A través de vídeos e audioguías, Contos do Mar recolle relatos que permiten dar a coñecer as vivencias e a historia das comunidades pesqueiras destas localizacións. O proxecto conta coa colaboración activa de axentes locais, así como co apoio financeiro do Fondo Europeo Marítimo e da Pesca da Unión Europea, que financia o proxecto nun 85 %. Esta iniciativa busca a integración de tradicións orais e a cultura popular coa tecnoloxía moderna, achegando a memoria colectiva mariñeira a novas audiencias e reforzando a identidade local.

www.contosdomar.com

IMPULSA

Movilidad Humana

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade/
Igualdade

Coñecendo Ferrol con "MH" - Rutas con Sabor

A asociación Movilidad Humana traballa en Ferrol para apoiar familias monoparentais, migradas ou sen rede de apoio, moitas delas afectadas por violencia de xénero. A través da mediación e do acompañamento por parte de mulleres especializadas, promove espazos de coidado, talleres de corresponsabilidade e servizos de atención á infancia que buscan mellorar a calidade de vida e a equidade nos fogares.

CONCELLO

Ferrol

COMARCA

Ferrol

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Entre as súas iniciativas destaca Coñecendo Ferrol con “MH” – Rutas con sabor, unha proposta lúdica e educativa realizada en setembro de 2024. Combinando *xeocaching* e *showcooking* multicultural, ofrece ás crianzas unha experiencia de descubrimento da cidade mentres se fomentan valores de diversidade, integración e pertenza.

www.mhumana.org

IMPULSA

Concello de
Carballo

TIPO DE ENTIDADE

Pública

ÁMBITO

Transversal

Derrubando Muros con Pintura

Derrubando Muros con Pintura é un proxecto de arte pública promovido polo Concello de Carballo que desde 2013 busca mellorar a estética urbana e social da vila a través da pintura e a arte urbana. A iniciativa foi lanzada co obxectivo de combater o feísmo urbano e transformar os espazos públicos, para pasar de ser un lugar percibido negativamente a unha cidade chea de cores e formas que embelecen e revitalizan a contorna. O proxecto non só procura embelecer, senón tamén reverter a percepción negativa do municipio, achegando á veciñanza unha nova visión da súa contorna.

CONCELLO

Carballo

COMARCA

Bergantiños

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Co paso dos anos, a iniciativa medrou e converteu a Carballo nun referente da arte urbana contemporánea, transformando a vila nun museo ao aire libre, cunha variedade de intervencións artísticas internacionais que engalanan as rúas e que invitan aos habitantes a valorar e conectar coa súa identidade local. Derrubando Muros con Pintura tamén actúa como unha plataforma para que os artistas se impliquen na creación de espazos públicos de calidade, e co Rexenera Fest, que se celebra anualmente, continúa promovendo a creación artística e a participación social, xenerando tamén un impacto positivo na economía e no turismo local. A través destas accións, a arte pública actúa como ferramenta de transformación social e identidade colectiva, creando un sentimento de pertenza e orgullo nos veciños e favorecendo a cohesión comunitaria.

www.derrubandomuros.gal

IMPULSA

Ponten100mos

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión

Diversidarte

A Plataforma Diversidarte, promovida pola Asociación Poten100mos, traballa pola inclusión social e diversidade a través das artes, facilitando a participación activa de persoas con discapacidade e doutros colectivos en risco de exclusión. O seu enfoque aposta pola cultura como ferramenta de expresión, apoderamento e transformación social.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

O seu proxecto máis visible é o Festival Diversidarte, que se celebra cada mes de xuño na Coruña con propostas de música, teatro, cine social e obradoiros participativos. A través desta programación diversa, o festival busca romper estereotipos, visibilizar talentos e promover unha cultura que acepte, valore e celebre as diferenzas.

www.poten100mos.org

IMPULSA

AC Negus

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Inclusión

DJ Inclusivo

DJ Inclusivo é un programa de formación creativa promovido pola Asociación Cultural Negus, dirixido a persoas con discapacidade ou en risco de exclusión social. O proxecto ten como obxectivo fomentar a igualdade na participación cultural, proporcionando aos participantes as ferramentas e técnicas necesarias para desenvolver unha sesión musical, ofrecendo unha experiencia accesible e inclusiva no eido das artes.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A través de DJ Inclusivo, os participantes teñen a oportunidade de experimentar cos fundamentos musicais e as tecnoloxías dixitais, aprendendo tanto a reproducir e mesturar música en directo como a producir un podcast radiofónico. O programa tamén fomenta dinámicas colaborativas e de traballo en equipo, e culmina nunha exhibición pública dentro dun festival, que serve como colofón ao proceso de aprendizaxe e creatividade desenvolvido ao longo do proxecto.

[@dj_inclusivo](#)

IMPULSA

Feitoría Verde,
Chévere e o
equipo do Proxecto
RESCLIMA da USC

TIPO DE ENTIDADE

Pública + Empresas

ÁMBITO

Transversal

Do Desequilibrio aos Soños Compartidos

Do Desequilibrio aos Soños Compartidos é un proxecto de educación ambiental centrado na emerxencia climática que utiliza a acción teatral para desenvolver narrativas interxeracionais sobre un futuro sostible. A iniciativa busca inspirar os cambios necesarios para afrontar os retos ambientais actuais, creando un espazo de reflexión e acción sobre o futuro do noso planeta.

CONCELLO

Ames

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Medioambiental

Este proxecto é froito da colaboración entre Feitoría Verde, o grupo de teatro Chévere, o Grupo de Investigación en Educación Ambiental e Pedagogía Social (SEPA), da USC, e a cooperativa Illa Bufarda. Unha das súas principais accións foi a rodaxe da curta *Raíces. Da Utopía en Adiante*, que recrea a vida en Ames no ano 2074 nun contexto de emerxencia climática. A través da historia dunha muller que se enfronta a conflitos derivados dunha praga que afecta aos cultivos, a curta ofrece unha reflexión sobre as relacións comunitarias, os coidados, as consecuencias do cambio climático e a capacidade de adaptación das persoas ante estas situacións. Medio ambiente, xénero, rural e comunidade son os piares dunha historia que aspira a facernos ver o mañá doutro xeito, sen obviar os retos sociais e ambientais do presente. Unha historia imaxinada e protagonizada polas mulleres da Asociación Veciñal O Reguiño.

www.feitoriaverde.com

IMPULSA

EuroEume

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Igualdade/
Sostibilidade

Enraizadas

Enraizadas é un proxecto de sensibilización en materia de xénero impulsado por EuroEume desde o ano 2021, que promove a agroecoloxía, a soberanía alimentaria e o desenvolvemento rural sostible desde unha perspectiva ecofeminista. Cun enfoque transformador, o proxecto busca visibilizar e poñer en valor o papel das mulleres no rural, recoñecendo a súa contribución esencial nestes ámbitos e apostando por un modelo de vida máis respectuoso co medio e coas persoas.

CONCELLO

As Pontes

COMARCA

Eume

TIPO DE TERRITORIO

Rural

EuroEume é unha asociación sen ánimo de lucro con sede nas Pontes que traballa polo desenvolvemento sostible do territorio do Eume. A súa actividade céntrase en promover a participación cidadá, a cohesión social, a defensa do medio ambiente e a posta en valor do patrimonio rural, a través de proxectos que combinan intervención comunitaria, voluntariado, memoria histórica e perspectiva ecofeminista. Entre as súas iniciativas destaca Enraizadas, un exemplo do seu compromiso cun rural vivo, xusto e igualitario.

www.euroeume.org

IMPULSA

ACDR Entroido de
Samede

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Entroido de Samede

O Entroido de Samede é unha celebración popular que se celebra na parroquia de San Xulián de Vigo, en Paderne, e que se remonta ao século XIX, cunha longa historia de interrupcións debido a diversos factores sociais e políticos. Tras un parón durante a guerra civil e os anos de represión franquista, a festividade foi recuperada a partir de 2015 grazas ao traballo de veciños e colaboradores como a Asociación Cultural Son d'aquí. Este evento busca recuperar e manter vivas as tradicións do entroido galego, e destaca pola súa participación comunitaria e pola fusión de costumes antigos con novas dinámicas de colaboración externa.

CONCELLO

Paderne

COMARCA

Betanzos

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Inclúe unha serie de actividades que comezan cun desfile e actuacións de máscaras, seguidas de festas e bailes populares, como a Muiñeira Cruzada. Un dos momentos máis emblemáticos é a representación do enterro do Policarpio, que pecha a celebración. A festa é tamén un acto de cohesión social, no que participan tanto os veciños de Samede como persoas doutras localidades, e ten un gran valor cultural como punto de encontro interxeracional. Cada ano, a festividade gaña visibilidade a nivel local e internacional, ao destacar pola súa autenticidade e polo recoñecemento dos seus valores culturais e históricos.

www.entroidosamede.gal

IMPULSA

Deputación da
Coruña

TIPO DE ENTIDADE

Pública

ÁMBITO

Transversal

ESCORA

ESCORA é un proxecto impulsado pola Deputación da Coruña en colaboración con diversos concellos da Costa da Morte, que naceu en 2022 coa vontade de visibilizar e apoiar o traballo das compañías de danza galegas. A súa programación aposta por accións de proximidade que levan a danza a espazos pouco habituais como prazas, rúas ou contornas naturais, conectando co territorio e coas súas comunidades.

CONCELLO

Supramunicipal

COMARCA

Supramunicipal

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

ESCORA combina espectáculos, residencias artísticas, procesos de creación colectiva, actividades medioambientais e accións de mediación con públicos diversos. O proxecto constrúe unha relación viva entre danza e comunidade, abrindo novos escenarios para o encontro, a expresión e a participación cultural desde unha perspectiva local, aberta e contemporánea.

www.escoradanza.gal

IMPULSA

Concello de
San Sadurniño

TIPO DE ENTIDADE

Pública

ÁMBITO

Transversal

Fálame de San Sadurniño

Fálame de San Sadurniño é un proxecto que naceu en 2013 na Aula CeMIT do Concello para conmemorar o Día das Letras Galegas e o Día de Internet, unindo a defensa da lingua galega co uso das TIC. A iniciativa promove a memoria colectiva e o orgullo polo territorio a través da creación e difusión de contidos dixitais en galego.

CONCELLO

San Sadurniño

COMARCA

Ferrol

TIPO DE TERRITORIO

Rural

O proxecto continúa a medrar con cursos e actividades nas sete parroquias do municipio, abrindose tamén á colaboración de persoas doutros lugares. Fotografías, sons, vídeos, documentos e relatos persoais conforman un arquivo vivo no que a veciñanza se converte en protagonista, facendo do Fálame de San Sadurniño un exemplo de participación cidadá, alfabetización dixital e posta en valor do patrimonio local.

www.falamedesansadurnino.org

IMPULSA

Asociación
sociocultural e para
o desenvolvemento
de Rianxo
"A Moreniña"

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Feirón Mariñeiro de Rianxo

O Feirón Mariñeiro de Rianxo, que se celebra cada xoves durante as festas da Guadalupe, é unha xornada participativa que retrocede un século para recrear a atmosfera dunha vila mariñeira de antano. A través desta celebración, Rianxo reviviu as tradicións e oficios antigos, como a artesanía, a música e a gastronomía, nun evento que rememora as imaxes e a vida cotiá dos nosos avós. A vila engalánase de época, proporcionando un ambiente que transporta aos visitantes a tempos pasados, tal como se reflicte nas primeiras fotografías históricas da localidade.

CONCELLO

Rianxo

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Este evento non só destaca pola súa mostra de oficios e produtos tradicionais, senón tamén polo seu carácter comunitario e festivo. O Feirón Mariñeiro converteuse nunha gran xornada de convivencia, onde toda a veciñanza se involucra activamente, compartindo a súa cultura e facendo de cada edición un acontecemento inesquecible. Con música, gastronomía e arte, o Feirón celebra a identidade mariñeira de Rianxo, mantendo vivas as tradicións e promovendo o recoñecemento do patrimonio local.

www.festasdaquadalupe.gal

IMPULSA

AC R. e I. Cofradía
da Dorna

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Festa da Dorna

A Festa da Dorna de Ribeira, que se celebra anualmente o 24 de xullo, ten as súas orixes no 1948, cando un grupo de veciños organizou a primeira edición como parte dunha broma relacionada coa rifa dunha dorna. Desde entón, a festa foi evolucionando para converterse nun dos eventos máis importantes da vila, que destaca pola súa combinación de humor, tradicións mariñeiras e espírito comunitario. Durante a súa historia, a celebración pasou por diferentes momentos de apoxeo e declive, pasando da organización local a unha festa máis formalizada nos anos 80, cando se crearon as "peñas dorneiras" para organizar actividades de rúa e participación.

CONCELLO

Ribeira

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Na actualidade, a Festa da Dorna é un evento popular de grande envergadura que atrae miles de persoas de toda Galicia e mesmo de fóra. A festa inclúe actividades como o *Top Secret*, os exames de patróns, a festa asalto, e concursos como o campionato de chin chi monis. A celebración tamén se caracteriza pola súa crítica social e paródica, como nas representacións de sucesos locais e globais. Desde a súa remodelación nos anos 80, a festa consolidouse como un referente cultural, contando cunha gran participación popular e sendo organizada pola AC R. e I. Cofradía da Dorna, que tamén traballa pola conservación da embarcación tradicional, a dorna.

www.festadadorna.com

© Coordinadora "O Camiño"

IMPULSA

Coordinadora do
Barrio de San Pedro
O Camiño

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Festas do Barrio de San Pedro

As Festas do Barrio de San Pedro son unha das principais iniciativas culturais e sociais organizadas pola Coordinadora do Barrio de San Pedro O Camiño, que se iniciou en 2004 co obxectivo de recuperar as festas tradicionais da zona e adaptalas aos tempos actuais. Estas festas, que teñen as súas raíces nas celebracións populares de sempre, son un punto de encontro para a veciñanza de todas as idades e orixes, e buscan revalorizar a identidade e as tradicións do barrio de San Pedro, fomentando a participación activa de todos os colectivos que o conforman.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A través da Comisión de Festas creada dentro da Coordinadora, as actividades programadas durante as Festas do Barrio de San Pedro inclúen eventos tanto lúdicos como culturais e educativos, que abarcan desde actuacións musicais e bailes tradicionais ata actividades comunitarias de carácter interxeracional. O seu obxectivo é implicar a maior parte posible da veciñanza, sen importar a idade ou a procedencia, e fortalecer os lazos sociais no barrio, convertendo estas celebracións nun espazo de encontro e cohesión para toda a comunidade.

www.fbbsp.info

IMPULSA

Fundación Emalcsa
e Concello da
Coruña

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico + Pública

ÁMBITO

Inclusión

Festigual

O Festigual – Festival das Artes Inclusivas é unha iniciativa do Concello da Coruña desenvolvida pola Fundación Emalcsa, que nace co propósito de crear espazos de convivencia, expresión e transformación arredor das artes. A súa programación, diversa e accesible, está deseñada para que todas as persoas, con independencia das súas capacidades, poidan participar e gozar da cultura.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Ao longo de varias semanas, o festival ofrece espectáculos, obradoiros e actividades que visibilizan a creación desde as marxes, cuestionando os modelos culturais tradicionais e capacitistas. Festigual aposta pola accesibilidade real e polo traballo en rede con entidades sociais, o que o converte nun proxecto colectivo que enriquece a axenda cultural da cidade e amplía a mirada do público sobre a diversidade e a creación contemporánea.

www.festigual.gal

IMPULSA

Fundación
Eduardo Pondal

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Festiletras

Festiletras é un festival dedicado á cultura galega que se celebra na aldea do Couto, e que ofrece unha proposta variada que abarca concertos, recitais poéticos, literatura, cine, televisión, artesanía e moito máis. Este evento reúne a artistas de diferentes disciplinas, desde a música ata a artesanía, pasando pola literatura e o cine, para celebrar e difundir a riqueza cultural de Galicia.

CONCELLO

Ponteceso

COMARCA

Bergantiños

TIPO DE TERRITORIO

Rural

O programa de Festiletras inclúe actividades para todos os públicos, con especial atención aos máis pequenos, como obradoiros de reciclaxe, actividades mariñas e obradoiros culinarios. Ademais, o festival organiza unha feira de artesanía e un mercado, proporcionando un espazo de encontro e celebración da cultura galega e das súas tradicións, ao tempo que fomenta a participación activa da comunidade.

www.festiletras.gal

IMPULSA

AV O Castelo de
Narahío

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Festival do Río Castro

O Festival Río Castro é un evento de música tradicional e actividades culturais organizado pola Asociación de Veciños de Narahío (AVV), que se desenvolve cada ano na contorna natural do río Castro, en San Sadurniño. Desde a súa primeira edición en agosto de 1994, o festival converteuse nunha das citas máis destacadas e esperadas do concello. A súa organización ten como obxectivo principal a reivindicación da conservación do río, a través da música e outras actividades ao aire libre que permiten aos asistentes gozar do patrimonio natural e cultural da zona.

CONCELLO

San Sadurniño

COMARCA

Ferrol

TIPO DE TERRITORIO

Rural

A Asociación de Veciños de Narahío, en colaboración co concello, tamén organiza outras actividades ao longo do ano, pero o Festival Río Castro é, sen dúbida, o evento máis coñecido e de maior éxito popular. O festival destaca por adaptarse aos tempos actuais, mantendo a esencia das romarías tradicionais, pero incorporando criterios ambientais, culturais e de xénero, entre outros valores, co fin de facer das celebracións populares unha actividade máis inclusiva e respectuosa co medio ambiente. Este evento non só celebra a música tradicional, senón que tamén é unha plataforma para promover a conciencia ambiental e a participación comunitaria.

[@ocastelodenarahio](https://www.instagram.com/ocastelodenarahio)

IMPULSA

AC A Carballeira de
Baia

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Festival Hórreo Vivo

O Festival Hórreo Vivo é unha proposta cultural que se celebra no Araño, no municipio de Rianxo, e que supón unha boa mostra de como transformar a programación tradicional das festas locais. A través da aposta da comisión de festas, o festival desmarca as súas actividades das habituais orquestras e espectáculos comerciais, para ofrecer unha selección de grupos galegos actuais, contadores de historias, visitas etnográficas, entre outras actividades culturais. Este cambio de enfoque reflicte a vontade de amosar que as festas populares, ao igual que as comunidades de montes, son estruturas sociais e de dereito que favorecen a participación cidadá en cultura.

CONCELLO

Rianxo

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

O Festival Hórreo Vivo, promovido pola Asociación Cultural A Carballeira de Baia, pon de manifesto que, segundo como se organicen e traballen, as festas e as comunidades poden xerar diferentes modelos culturais e sociais. O festival busca dar visibilidade ás prácticas culturais locais, ao mesmo tempo que fomenta un modelo de participación cidadá activa e consciente.

[@festivalhorreovivo](https://www.instagram.com/festivalhorreovivo)

IMPULSA

AC Irmandiños
de Moeche

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Festival Irmandiño de Moeche

O Festival Irmandiño de Moeche naceu en 1980 como resposta á necesidade dos veciños de proxectarse como un pobo con historia propia e evitar a deterioración do seu emblema máis simbólico: o castelo de Moeche. Máis alá da homenaxe aos irmandiños que no século XV se rebelaron contra os abusos feudais, o festival xurdiu cun propósito moi actual: conservar e revitalizar o patrimonio como símbolo de identidade colectiva. Desde entón, Moeche convértese nun espazo de celebración e memoria histórica, con música folk, teatro, artesanía e actividades para todas as idades, culminando na representación do asalto ao castelo, que conmemora a toma da fortaleza polo Rei Xordo.

CONCELLO

Moeche

COMARCA

Ferrol

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Organizado pola Asociación Cultural Irmandiños de Moeche, o festival consolidouse como un referente cultural que fortalece o tecido social e reforza o sentimento de pertenza da veciñanza. A participación interxeracional e a implicación cidadá fan deste evento moito máis que unha festa: é unha expresión viva do orgullo de Moeche pola súa historia, cultura e capacidade de resistencia.

www.festivalirmandiño.gal

IMPULSA

Palestra

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión

Festival Norte Cinema Diverso

A Asociación Palestra traballa pola visibilidade, o apoderamento e os dereitos das persoas pertencentes a colectivos minorizados, con especial atención ao colectivo LGTBIQ+. A súa acción busca abrir espazos de expresión, reflexión e representación para vidas e realidades habitualmente silenciadas.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Un dos seus proxectos máis destacados é o Festival Norte Cinema Diverso, un certame audiovisual que serve como plataforma para visibilizar historias que rompen cos prexuízos, cuestionan as normas establecidas e poñen no centro a diversidade sexual e de xénero. A través do cinema, Palestra promove a transformación social e o recoñecemento das identidades disidentes.

[@AsociacionPalestra](#)

© Vanessa Rábade

IMPULSA

Asociación Telón y
Aparte e Concello
de Carballo

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria
+ Pública

ÁMBITO

Transversal

FIOT

O FIOT (Festival Internacional Outono de Teatro) sitúase como un dos festivais máis importantes de Galicia e é un referente cultural durante o outono. Un mes de programación que inclúe máis dunha trintena de espectáculos e dúcias de actividades paralelas converten a Carballo na capital das artes escénicas do país. Desde hai máis de 33 anos, o FIOT amosa o traballo de compañías de referencia e creadores emerxentes, contribuíndo á diversidade e á calidade do teatro en Galicia.

CONCELLO

Carballo

COMARCA

Bergantiños

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

O festival, ademais de ser un evento de gran magnitude cultural, ten un forte enfoque social, especialmente na súa misión de atraer novos públicos ao teatro. Isto inclúe levar as súas actividades e representacións teatrais a espazos non convencionais e parroquias, rompendo as fronteiras dos espazos escénicos convencionais no centro urbano e achegando a arte escénica a diferentes comunidades. Deste xeito, fomenta a inclusión cultural, a participación cidadá e a democratización do acceso á cultura, permitindo que persoas de todas as idades e procedencias poidan gozar do teatro de calidade, independentemente da súa localización xeográfica.

www.fiot.gal

IMPULSA

Concello de Melide

TIPO DE ENTIDADE

Pública

ÁMBITO

Transversal

Foliada de Melide

A Foliada é unha celebración aberta que implica a veciñanza e pon en valor a identidade cultural de Melide. As celebracións de música e baile tradicional (foliadas, seráns, fiadas, ruadas) son exemplos perfectos de implicación social e autoxestión cidadá dun feito cultural de transmisión, mantemento e evolución da nosa lingua e cultura tradicional. A Foliada de Melide serve como exemplo —entre moitos outros— dun folclore vivo cunha enorme base social do que emanan ademais artistas profesionais que hoxen son bandeira da cultura galega actual.

CONCELLO

Melide

COMARCA

Terra de Melide

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

[@foliadamelide](#)

IMPULSA

Fousas ao Monte

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Fousas ao Monte

Fousas ao Monte é un movemento veciñal impulsado por un grupo de veciños e veciñas de Taragoña, no concello de Rianxo, que loita pola recuperación e mellora dos montes da súa localidade. O seu principal obxectivo é erradicar as especies invasoras e promover a plantación de árbores autóctonas para recuperar o ecosistema natural do monte. Este proxecto tamén busca reivindicar outros usos do monte, como espazos de recreo e valoración ambiental, mellorando a calidade de vida da comunidade.

CONCELLO

Rianxo

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Medioambiental

O movemento gañou notoriedade grazas ao seu traballo incansable e á súa capacidade para usar as redes sociais de forma creativa, como Facebook, Instagram e TikTok, para difundir as súas accións e concienciar a sociedade sobre a importancia da conservación do medio ambiente. O uso de contidos divertidos e cheos de bo humor tamén contribúe á súa popularidade, facendo que o proxecto sexa cada vez máis coñecido e recoñecido dentro e fóra da comunidade local.

[@fousasaomonte](#)

IMPULSA

Fundación
Montescola

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Transversal

Fundación Montescola

Iniciativa impulsora das brigadas deseucaliptizadoras, que aglutinan a máis de 1500 persoas implicadas nun desenvolvemento diferente da nosa contorna natural. Un monte galego diferente implicaría un modelo de país diferente, sen catástrofes naturais como os incendios recorrentes que sufrimos e cun desenvolvemento económico e vital sustentable para o tan nomeado rural galego. Desenvolven materiais culturais e divulgativos para sensibilización.

CONCELLO

Lousame

COMARCA

Noia

TIPO DE TERRITORIO

Medioambiental

[@fmontescola](https://www.instagram.com/fmontescola)

IMPULSA

Galgo Azul

TIPO DE ENTIDADE

Empresa

ÁMBITO

Transversal

Galgo Azul

Galgo Azul é un espazo cultural de barrio, un lugar onde os libros, os grolos e os encontros se dan a man. Son apaixonadas da cultura, da literatura e das conversas que nacen ao redor da beleza poética. A súa proposta vai máis alá dunha librería: é un refuxio onde o tempo se detén para gozar con calma dun café entre historias maravillosas.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

–

Cren no poder máximo da literatura e das artes para transformar o mundo. Por iso, traballan para romper estereotipos desde prácticas lectoras e artísticas onde o diverso e o único se atopan. Apostan pola literatura infantil, o álbum ilustrado e a novela gráfica, celebran o colectivo LGTBIQ+ en todas as súas formas e sorprenden con universos temáticos novos en charlas, obradoiros, obras teatrais e concertos. E sobre todo, tecen comunidade co barrio.

www.galgoazul.com

© Vanesa Casteleiro

IMPULSA

Galiza Emocional

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Transversal

Galiza Emocional

Galiza Emocional é un colectivo que se dedica a explorar e reavivar o patrimonio inmaterial, buscando recuperar os sentires e saberes que dan forma aos territorios. A través dunha cultura participativa, activan procesos colectivos que permiten á veciñanza ser protagonista na creación e transformación dos espazos que habitan, ao tempo que fomentan a identidade e o coñecemento compartido.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

O seu labor está centrado na creación de mapas emocionais, unha poderosa ferramenta que conta as historias dos territorios a través das voces das persoas que os habitan. Estes mapas non só recollen datos xeográficos, senón tamén as experiencias, sentimentos e lembranzas que marcan a identidade colectiva dun lugar. Ademais, Galiza Emocional impulsa procesos artísticos onde o barrio se converte nun lenzo, permitindo que a creatividade da veciñanza transforme a súa contorna, creando espazos vivos e dinámicos que favorecen a conexión e a integración social. Apostan polo procomún, promovendo o valor do que é de todas e non pertence a ningún, e traballan para poñer en valor o que realmente importa nas comunidades: a súa xente e a súa cultura.

www.galizaemocional.gal

IMPULSA

Chévere, Centro
Dramático Nacional
e Teatre Lliure

TIPO DE ENTIDADE

Empresa
+ Pública

ÁMBITO

Inclusión

Helen Keller, a muller marabilla?

Helen Keller, a muller marabilla? é unha obra de teatro inclusiva da compañía Chévere, coproducida co Centro Dramático Nacional e o Teatre Lliure, que explora a figura de Helen Keller, a famosa muller xordocega, desde unha perspectiva pouco coñecida: a súa faceta militante e activista. A obra é totalmente bilingüe, adaptada tanto para xordos como para oíntes, e destaca pola integración da lingua de signos como unha ferramenta narrativa esencial, que proporciona unha dimensión única á historia. A presenza de Ángela Ibáñez, intérprete de lingua de signos, e a súa representación de Keller, teñen un alto valor simbólico, pois non só visibilizan a súa discapacidade, senón tamén a cultura xorda e a súa linguaxe, resaltando que a lingua de signos é máis que un medio de comunicación, e tamén unha forma de arte e identidade.

CONCELLO

COMARCA

TIPO DE TERRITORIO

A obra busca romper estereotipos e facer visible a lingua de signos como un medio válido e rico de expresión artística, ao mesmo tempo que denuncia a falta de visibilidade das persoas con discapacidade nos medios e nas artes. A través da narración da vida de Keller, a compañía Chévere non só celebra a súa loita persoal, senón que tamén utiliza a obra como unha ferramenta de inclusión social, integrando a comunidade xorda e creando un espazo para que os actores e as actrices con discapacidade sexan protagonistas no ámbito cultural. O uso de subtítulos, pensados para os oíntes, tamén permite que a obra sexa accesible para un público amplo, ao tempo que pon de manifesto a dificultade e a exclusión que moitas veces sofren as persoas con discapacidade, especialmente na súa integración no teatro e na sociedade en xeral.

www.grupochevere.eu

© Festival de Ortigueira

IMPULSA

Festival de
Ortigueira

TIPO DE ENTIDADE

Público

ÁMBITO

Transversal

Laboratorio de Cántigas Novas

O Laboratorio de Cántigas Novas 2025 é unha iniciativa do Festival Internacional do Mundo Celta de Ortigueira que busca impulsar a creación artística a partir da riqueza da lírica galega de tradición oral. Dirixido por Ugia Pedreira e Óscar Górriz, en colaboración coa Escola de Gaitas de Ortigueira, este espazo formativo ofrece un programa único que combina investigación, creación colectiva e individual, e actividades comunitarias, co obxectivo principal de promover a creación de novas cántigas e pezas musicais.

CONCELLO

Ortigueira

COMARCA

Ortegal

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Durante cinco meses, os participantes do laboratorio teñen a oportunidade de resignificar o patrimonio musical galego, creando pezas que integran tradición e innovación, e establecendo diálogos entre a música galega tradicional e outros estilos contemporáneos. O laboratorio está deseñado para nutrir a creatividade persoal e comunitaria, posicionando a música galega contemporánea como un referente emerxente dentro das músicas tradicionais ibéricas, ao tempo que se fomenta a conexión co patrimonio e as vivencias locais de Ortigueira. As sesións de creación colectiva da man de Óscar e Ugia foron combinadas con charlas e obradoiros con persoas de relevancia e profunda experiencia na música tradicional galega como Ramón Piñeiro, Quique Peón, Alba María ou Pedro Pascual e con varias xuntanzas de conversas coa comunidade do Ortegal que foi convidada a contar anécdotas e vivencias da súa infancia co obxectivo de vincular as creacións de coplas ao territorio no que nos asentamos.

www.festivaldeortigueira.com

IMPULSA

Biblioteca Ágora

TIPO DE ENTIDADE

Público

ÁMBITO

Transversal

Libros Vivos (Suma Ágora)

Libros Videntes é unha iniciativa da Biblioteca Ágora que busca dar a coñecer ao alumnado de centros de secundaria as historias de vida de veciñas e veciños da cidade, reforzando o traballo en valores e o desenvolvemento persoal dos mozos e mozas, tanto dentro como fóra das aulas. O proxecto permite que os estudantes elixan cal das historias de vida lles gustaría coñecer, e logo, a través dun encontro directo, poidan interactuar cos protagonistas desas historias. Así, os "libros videntes" non só ofrecen un método innovador para promover o diálogo, senón que tamén fomentan a comprensión mutua, a inclusión e a redución dos prexuízos entre as novas xeracións.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

O proxecto tamén se integra en Suma Ágora, unha proposta da Biblioteca Ágora que se centra en achegarse á intrahistoria dos barrios da Coruña e ao seu latexo cotián. Suma Ágora busca reflectir o presente dos barrios, promover a diversidade como un valor positivo e dar voz ás persoas que habitan nestes espazos. A través deste traballo colaborativo, a biblioteca non só atende as necesidades culturais e informativas dos veciños e veciñas, senón que tamén actúa como un espazo de encontro e reflexión, recollendo e proxectando cara ao futuro os desexos, aspiracións e necesidades das persoas en relación co seu barrio e a propia biblioteca. Libros Videntes forma parte deste enfoque, promovendo o respecto, a empatía e a cohesión social entre as distintas comunidades.

www.sumagora.coruna.gal

IMPULSA

Lila de Lilith

TIPO DE ENTIDADE

Empresa

ÁMBITO

Igualdade

Lila de Lilith

Lila de Lilith é a única librería feminista de Galicia, creada en 2011 en Santiago de Compostela por Patricia Porto. Anos despois uniuse Mon Vilar Figueirido ao proxecto como evolución do proxecto Lilith. Acción Social e Educativa que xiraba arredor da educación en igualdade en centros de ensino e con grupos de mulleres adultas; esta labor continúa estando presente na actualidade. Especializada en bibliografía de autoras e ensaio con perspectiva de xénero, ofrece un espazo cálido e multidisciplinario onde se atopan literatura, pensamento crítico e activismo feminista. O seu nome homenaxea a figura mítica de Lilith e a cor lila, símbolo da loita das mulleres, tecendo unha identidade profundamente literaria e política.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Ademais de ser un referente na difusión de textos escritos por e sobre mulleres, Lila de Lilith desenvolve unha intensa actividade cultural con presentacións de libros, obradoiros, relatorios, teatro, música e propostas artísticas que contribúen á normalización lingüística, á visibilización das creadoras e á creación de comunidade feminista. O seu compromiso foi recoñecido en 2017 co Premio Begoña Caamaño á Mellor Iniciativa Cultural pola Igualdade, consolidando a súa traxectoria como punto de encontro, resistencia e creación no corazón da zona vella de Compostela.

[@librarialiladelilith](#)

IMPULSA

Museo do Pobo
Galego

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Transversal

MICE

A Mostra Internacional de Cinema Etnográfico Museo do Pobo Galego (MICE) é unha cita anual dedicada á etnografía audiovisual e á diversidade cultural. Este evento destaca polo seu enfoque no cinema documental, pois ofrece unha plataforma para a proxección de obras que exploran a identidade, a memoria e os procesos sociais desde unha perspectiva etnográfica, con especial atención á ollada das mulleres e á visibilización de voces diversas.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

O festival serve como espazo de encontro entre profesionais da creación e da investigación e mais o público, promovendo a divulgación de novas linguaxes audiovisuais e favorecendo o intercambio de ideas arredor das realidades culturais e sociais que atravesan e constrúen as identidades, tanto no ámbito local como no global.

www.museodopobo.gal

© AC Albatros

IMPULSA

AC Albatros

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión

Miradas Diversas

O Festival Intersección inclúe esta sección na que destaca a realización de videocreacións colaborativas realizadas durante talleres inclusivos. Conta co apoio da Fundación Emalcsa e coa participación de persoas de colectivos con diversidade funcional, en colaboración con Aspronaga (Asociación Pro Personas con Discapacidad Intelectual de Galicia), APEM (Asociación Pro Enfermos Mentales de A Coruña), estudantes de ensinanza artística e un grupo de artistas locais, en colaboración con A Colectiva (Asociación Profesional de Artistas de Galicia).

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

O obxectivo é ofrecer un espazo inclusivo para a creación audiovisual, permitindo que os participantes se impliquen activamente no proceso de videocreación. As obras resultantes serven como un reflexo das experiencias, perspectivas e historias de vida das persoas participantes, poñendo en valor as súas capacidades creativas e visibilizando a súa participación no mundo da arte.

www.interseccion.gal

IMPULSA

Colectivo
Mulleres á Fronte
(Investigadoras de
UDC, USC e UVigo)
en articulación con
Ecos do Sur

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade/
Igualdade

Mulleres á Fronte dende o sul global

Mulleres a Fronte é un proxecto innovador que vincula a ONG Ecos do Sur e investigadoras das tres universidades galegas (UDC, USC, UVigo) para explorar a potencialidade das artes como ferramenta de intervención na transformación social das mulleres migrantes. A través de metodoloxías de investigación, o proxecto crea un mapeamento das mulleres artistas e desenvolve novas metodoloxías para traballar a igualdade de xénero, baseándose nas experiencias das mulleres en Cabo Verde e Galicia.

CONCELLO

COMARCA

TIPO DE TERRITORIO

O proxecto tamén se centra na cooperación ao desenvolvemento e aborda a conexión das mulleres coa música e outras artes escénicas, poñendo en valor o papel das artes como ferramenta de cambio social. O proceso inclúe un mapeamento simultáneo en Cabo Verde e Galicia, seguido dunha difusión dos resultados nunha web, xunto coa creación dun arquivo dixital e unha cartografía participativa. O obxectivo é desenvolver unha metodoloxía de intervención que se aplique en talleres sobre igualdade de xénero en ambos os territorios. Unha das liñas do proxecto, Artistas Globais en Galiza, presenta mulleres creadoras que exploran a experiencia migratoria en Galicia, utilizando diversas disciplinas para reflexionar sobre a identidade, o desprazamento e a intersección de culturas.

www.mulleresafrente.gal

IMPULSA

AC Estoribor

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Música N'Aldea

Música N'Aldea é un festival nómade que naceu no ano 2020 en Rois, coa intención de que a veciñanza non quedase sen festas patronais durante a pandemia. Na súa primeira edición, a música era en acústico e os grupos desprazábanse de aldea en aldea. Co paso do tempo, o proxecto evolucionou e consolidouse como un evento con identidade propia, desligado das festas tradicionais. Cada ano celébrase nunha aldea diferente da parroquia, co obxectivo de poñer en valor o patrimonio rural e darlles unha nova vida a espazos comunitarios como torreiros, lavadoiros ou outros lugares simbólicos.

CONCELLO

Rois

COMARCA

Xallas

TIPO DE TERRITORIO

Rural

Mestura tradición e innovación, aollendo artistas e bandas de estilos variados como rock, música tradicional ou jazz. Ademais, promove a participación veciñal, a posta en valor da cultura local e a conexión interxeracional a través da música. Cada ano, o festival dedícase a unha causa social relevante, como a loita contra a violencia de xénero, o xenocidio palestino ou o apoio ás persoas afectadas por ELA. Os beneficios recadados son doados a unha ONG que traballe ou dea apoio directo á causa escollida. Tamén se fomenta a implicación educativa: o alumnado do CPI dos Dices, en Rois, participa dentro da materia de Plástica elaborando traballos arredor da temática social escollida, que logo se expoñen no recinto do evento, contribuíndo a unha reflexión colectiva desde a creatividade.

www.amusicanaaldea.webador.es

IMPULSA

Centro Dramático
Galego
e Culturactiva

TIPO DE ENTIDADE

Público
+ Empresa

ÁMBITO

Inclusión

Nada se sabe

Nada se sabe é unha produción impulsada polo Centro Dramático Galego e Culturactiva, que reúne a catro intérpretes con discapacidade para cuestionar a visión social sobre a diferenza. Dirixida por Ignacio García e Fran Rei, e cun texto de Manuel Lourenzo, a obra está pensada para un público a partir dos 14 anos. Esta proposta teatral destaca pola súa inclusividade e innovación, integrando diferentes linguaxes e enfoques, e formulada como un reto dirixido á audiencia, a través dunha dúbida metódica que dá nome á obra.

CONCELLO

COMARCA

TIPO DE TERRITORIO

Nada se sabe representa un paso significativo na integración das persoas con discapacidade nas artes vivas, sendo unha proposta valente cara á profesionalización de actores e actrices con discapacidade. Segundo Fran Rei, co-director do espectáculo, a obra é unha aposta pola inclusión e a visibilidade destes actores no mundo do teatro. García e Rei, ambos cunha vasta experiencia no mundo da dirección e da integración social a través do teatro, xiran a obra arredor da á reflexión crítica e da implicación activa do público, facendo dela un referente para a inclusión e a profesionalización no ámbito cultural galego e europeo.

www.culturactiva.org

IMPULSA

AC Tinxideira

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

O Suleiro da Vicha

A ruada no Suleiro da Vicha, celebrada na aldea de Colúns (Mazaricos), é unha festa tradicional galega que combina música, baile e espírito comunitario nunha contorna rural única. Organizada por colectivos locais como a Asociación Tinxideira ou as Amas de Casa de Mazaricos, ten lugar a finais de novembro e destaca pola participación activa da veciñanza, que acode vestida con roupa *vintage*. A celebración conta con actuacións de grupos de música popular, sorteos, pinchos e premios ao mellor vestiario, creando un ambiente animado e festivo ao redor da identidade cultural galega.

CONCELLO

Mazaricos

COMARCA

Xallas

TIPO DE TERRITORIO

Rural

O evento busca poñer en valor a tradición oral e musical da zona, recuperando o espírito das antigas foliadas. Con entrada libre e aberta a todo o mundo, a ruada consolidouse como unha cita imprescindible para quen queira gozar da Galicia máis auténtica, nunha noite onde a memoria, a festa e a cultura se mesturan ao son da pandeireta.

[@o_suleiro_da_vicha](https://www.instagram.com/o_suleiro_da_vicha)

IMPULSA

Ecos do Sur

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade/
Igualdade

Olimpia

Olimpia é un programa desenvolvido por Ecos do Sur que nace para promover a formación e a participación activa das mulleres, en especial aquelas que se atopan en situacións de vulnerabilidade. O programa ten como obxectivo darlles a coñecer os seus dereitos, fomentar actitudes favorables á igualdade de xénero e traballar na erradicación das violencias machistas, todo desde unha perspectiva intercultural e interseccional.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Nos últimos anos, Olimpia desenvolveu talleres de teatro como ferramenta para crear espazos de expresión e liberación para as mulleres, onde poidan deixar atrás as opresións e discriminacións que sofren como mulleres, migrantes e traballadoras. A través desta actividade, constrúen espazos de participación e visibilización, reforzando as capacidades das mulleres para que sexan portavoces e protagonistas dos seus dereitos. O programa leva este nome en honra de Olympe de Gouges, unha escritora, dramaturga e filósofa francesa que, en 1791, publicou a *Declaración dos dereitos da muller e da cidadanía*, o que a converteu nunha pioneira do feminismo e un referente para a loita pola igualdade de xénero.

www.ecosdosur.org

IMPULSA
AC Olloboi

TIPO DE ENTIDADE
Comunitaria

ÁMBITO
Infantil/
Mocidade

Olloboi

Olloboi é un proxecto sen ánimo de lucro que promove a creación e a formación audiovisual nas aulas, organizado pola asociación cultural do mesmo nome. Desde 2009, o colectivo organiza o Festival de Cine Escolar Olloboi, que busca educar na mirada cinematográfica a través de proxeccións, cine de guerrilla, actividades interactivas e encontros de xoves creadores, profesorado e profesionais do audiovisual.

CONCELLO

Boiro

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Ademais do seu labor de formación audiovisual a través de Ollobradoiros e Aprendo con Olloboi, a asociación organiza tamén o encontro de ilustración A cor de Boiro, ampliando a súa oferta cultural na localidade. Co compromiso de fomentar a creatividade desde as idades máis temperás, Olloboi converteuse nunha das plataformas de referencia para a canteira do cine galego, cunha participación masiva de estudantes e profesionais. En 2020, a Academia Galega do Audiovisual recoñeceu o traballo do colectivo co Premio Xosé Sellier, destacando a súa contribución á formación e ao impulso do audiovisual galego.

www.olloboi.gal

IMPULSA

AC San Campio

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Pasabodeghas

O “Pasabodeghas” é un dos eventos máis esperados na comarca de Compostela; celébrase a última fin de semana de outubro (o día do cambio de hora) na parroquia de San Miguel de Sarandón (Vedra). Nace como parte do Espazo Activo da Ulla, un proxecto sociocultural que combina cultura, lecer e animación, promovido pola Asociación Cultural San Campio desde o ano 2001. Durante a celebración, a veciñanza abre as portas das súas casas para acoller os participantes dunha ruta gaiteira que mestura gastronomía, cultura e música tradicional. A xornada tamén inclúe espectáculos de circo e teatro, obradoiros, xogos populares, exposicións, postos de artesanía e espazos de expresión e creación, promovendo a participación activa e o descubrimento das tradicións, dos costumes e do sentir da aldea.

Esta proxecto interxeracional trata de favorecer o desenvolvemento comunitario e endógeno do territorio, poñer en valor o rural, e recuperar espazos para o encontro aproveitando ao máximo os recursos que ofrece a zona.

CONCELLO

Vedra

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Rural

O Pasabodeghas é accesible mediante a adquisición dun “pack” que inclúe un xerro de barro, degustación de tapas e bebidas nas adegas e ambiente festeiro. Pola noite, tras a irmandade, a subida gaiteira e o viva da terra, teñen lugar uns concertos de música.

Esta iniciativa conta cunha alta implicación comunitaria, e fomenta a convivencia entre a veciñanza e os visitantes a través das diferentes actividades, servindo tamén como unha maneira de valorizar o patrimonio cultural e gastronómico da Ulla, ao tempo que se promove un uso responsable do espazo e dos residuos xerados. O Pasabodeghas segue crescendo ano tras ano, consolidándose como un evento que reflicte a vitalidade e a tradición da comunidade local.

www.pasabodeghas.gal

IMPULSA

Plataforma Veciñal
Ulloa Viva

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Plataforma Veciñal Ulloa Viva

A Plataforma Veciñal Ulloa Viva xorde como resposta á preocupación da veciñanza pola instalación dunha macrocelulosa na súa contorna, que consideran unha ameaza real para o seu modo de vida. A través desta plataforma, os veciños e veciñas reafirman o seu compromiso coa protección do medio ambiente, a saúde e a calidade de vida na súa comunidade.

CONCELLO

Melide

COMARCA

Terra de Melide

TIPO DE TERRITORIO

Medioambiental

Neste contexto, a plataforma tamén integra un enfoque cultural, pois reconece que a súa identidade e benestar están intimamente ligados ao coidado do seu territorio e do seu patrimonio natural. A defensa do río e da contorna da Ulloa vai máis alá da loita ambiental, sendo tamén unha loita por conservar os valores culturais e sociais que caracterizan a comunidade. A veciñanza reclama un futuro no que o desenvolvemento sexa compatible coa preservación do medio ambiente e a súa maneira de vivir, destacando a importancia de manter un equilibrio entre progreso e sustentabilidade.

www.plataformaulloaviva.com

IMPULSA

Centro de Arte da
Fundación María
José Jove

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión

Programa Arte e Saúde

O Centro de Arte da Fundación María José Jove desenvolve un amplo programa de acción social e educativa que aposta pola arte como ferramenta de inclusión, benestar e participación. Unha das súas actividades máis significativas é o Programa Arte e Saúde, dirixido a persoas con diversidade funcional, trastornos mentais ou en situación de vulnerabilidade social, en colaboración con entidades do ámbito sociosanitario.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A través de obradoiros adaptados, visitas interactivas e experiencias de creación colectiva, o programa promove a expresión artística, o desenvolvemento persoal e a mellora das habilidades sociais. Esta liña de traballo consolida o centro como un espazo accesible, sensible á diversidade e comprometido co dereito de todas as persoas a acceder, gozar e participar da cultura contemporánea.

www.fundacionmariajosejove.org

IMPULSA

Raquel García
Crespo

TIPO DE ENTIDADE

Empresa

ÁMBITO

Igualdade

Punto en boca. Costura e teatro

Punto en Boca. Costura e Teatro é un proxecto escénico e comunitario creado por Raquel García Crespo que vincula o oficio da costura coa creación teatral, recoñecendo o seu valor como herdanza, identidade e sustento de moitas mulleres. A iniciativa combina obradoiros, conversas, actividades participativas e unha montaxe escénica final, cun forte enfoque feminista e de memoria colectiva..

CONCELLO

COMARCA

TIPO DE TERRITORIO

Este proxecto foi gañador do VI Premio Luísa Villalta da Deputación da Coruña. Destaca a a súa capacidade para unir arte e compromiso social, poñendo en valor traballos tradicionalmente invisibilizados e xerando espazos de encontro e creación colectiva. Punto en Boca constitúe unha aposta innovadora pola dignificación das voces femininas a través do teatro e da costura como linguaxes complementarias.

IMPULSA
RPM

TIPO DE ENTIDADE
ENL con equipo
técnico

ÁMBITO
Transversal

Residencias Paraíso

O Colectivo RPM é un colectivo profesional vinculado á danza e ás artes vivas que se dedican a imaxinar, deseñar e acompañar proxectos contextuais en Galicia. O colectivo ten como principal liña de acción o programa Residencias Paraíso, unha iniciativa que se constrúe a través dunha rede de teatros e espazos colaborativos nas catro provincias galegas. Esta convocatoria anual ofrece residencias a artistas de diferentes disciplinas ao longo do ano, ao mesmo tempo que xera programacións abertas ao público. Ademais, o programa esténdese fóra de Galicia co proxecto Cruceiros Paraíso, que promove a colaboración con espazos estatais e internacionais.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

–

As Residencias Paraíso buscan protexer a intimidade da investigación e creación que precisan os artistas, o tempo e o espazo de recollemento preciso, afastados das presións e urxencias impostas polo sistema económico e cultural contemporáneo. Este modelo de residencia permite aos artistas afondar nos seus proxectos de maneira intensiva, en espazos adecuados para o traballo de corpo e coa potencia de se conectar coa súa contorna.

www.colectivorpm.gal

IMPULSA

Concello de Boiro e
AC Barbantia

TIPO DE ENTIDADE

Pública
+ Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Romaría das Letras do Barbanza en Goiáns

Organizado man a man polo Concello de Boiro e a Asociación Cultural Barbantia, este evento, ligado ao Día das Letras Galegas, destaca pola súa capacidade para recuperar e poñer en valor o pazo de Goiáns, un espazo patrimonial de enorme valor histórico, natural e simbólico. A romaría, que fusiona a cultura popular coa homenaxe ás letras galegas, tamén serve como plataforma para reflexionar sobre como o patrimonio pode ser entendido non só como un recurso económico, senón como un ben cultural de acceso e participación para toda a cidadanía.

CONCELLO

Boiro

COMARCA

Barbanza

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Trátase dun exemplo claro da recuperación pública dun espazo patrimonial, pois mostra como espazos de grande valor colectivo e identidade poden ser preservados e utilizados baixo os criterios dos dereitos culturais. O patrimonio como ben compartido, onde a comunidade ten dereito á súa conservación, gozo e apropiación, garantíndose así a súa transmisión interxeracional.

www.boiro.gal

IMPULSA

Asociación
Somos
Pandeireteiras

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal/
Igualdade

Somos Pandeireteiras

Asociación cultural sen ánimo de lucro formada en 2023 por un grupo de mulleres pandeireiras galegas co obxectivo de crear un espazo permanente de articulación entre elas. A súa misión é preservar e transmitir o legado musical e oral en lingua galega. Desde a súa primeira xornada en 2021 en Carballo, a iniciativa traballa para visibilizar e reforzar a súa presenza no ámbito musical tradicional, organizando eventos e creando narrativas colectivas que reflicten o poder das mulleres no mundo da música.

CONCELLO	COMARCA	TIPO DE TERRITORIO
Supramunicipal	Supramunicipal	-

A asociación fai un traballo activo para lexitimar a representación social das pandeireiras como figuras centrais na transmisión cultural e musical galega, así como para favorecer a cohesión social e territorial entre as tocadoras de Galicia. A través de xornadas públicas, mesas de traballo, publicacións e foliadas abertas á veciñanza, Somos Pandeireiras busca afianzar o legado cultural galego e promover a sororidade e a visibilidade das mulleres na música tradicional.

www.somospandeireiras.gal

© Viraventos

IMPULSA

Viraventos

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Interculturalidade/
Mocidade

Teatro Social pola Diversidade

Viraventos é unha entidade que promove a igualdade e a convivencia intercultural desde a proximidade, a afectividade e o respecto ás identidades diversas. O seu traballo céntrase na inclusión social de persoas en situación de vulnerabilidade, especialmente migrantes e refuxiadas, a través de proxectos que fortalecen a participación cidadá e o recoñecemento mutuo.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Entre eles destaca o Teatro Social pola Diversidade, unha iniciativa de creación escénica comunitaria desenvolvida con Yarama África e outras entidades sociais e culturais. O proxecto crea un espazo seguro e transformador no que persoas de distintas orixes e traxectorias vitais poden compartir experiencias, expresarse e construír xuntas narrativas de resistencia, inclusión e pertenza.

www.viraventos.org

IMPULSA

Museo de Belas
Artes da Coruña

TIPO DE ENTIDADE

Público

ÁMBITO

Inclusión

Tender Pontes

Tender Pontes é un programa de atención á diversidade dirixido a colectivos vulnerables, con especial atención a persoas en situación de soidade non desexada, que propón unha experiencia cultural compartida que vai máis alá da visita tradicional ao museo.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

A través de visitas, obradoiros e espazos de diálogo, as persoas participantes reflexionan sobre a súa identidade e relación co patrimonio, xerando microhistorias que enriquecen o significado das obras. O obxectivo é crear pequenas comunidades patrimoniais que valoren, coiden e transmitan o legado cultural desde unha mirada persoal e colectiva, traballando arredor de temas como a memoria, a beleza, os oficios ou o paso do tempo.

www.museobelasartescoruna.xunta.gal

© ULA Librería Social

IMPULSA

Maitane

TIPO DE ENTIDADE

Empresa

ÁMBITO

Transversal

ULA Librería Social

ULA Librería Social é un espazo cultural situado na Serra de Outes (A Coruña), que combina librería, punto de encontro e proxecto social. Fundada por Maitane, traballadora social, a súa misión é dinamizar o rural mediante a lectura, a creatividade e a participación comunitaria. O local ofrece libros de diversas temáticas, produtos artesanais e un ambiente acolledor con sofás, estufa e bebidas quentes, promovendo así a lectura nun espazo cómodo e próximo.

CONCELLO

Outes

COMARCA

Noia

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

A súa actividade vai máis alá da venda de libros: organiza charlas, presentacións, recitais e formacións abertas á veciñanza, ao tempo que impulsa programas de intervención social, especialmente centrados na infancia e na mocidade. ULA é, en definitiva, un exemplo de como a cultura pode ser ferramenta de transformación social e un motor para revitalizar o rural galego.

www.ulalibrariasocial.com

IMPULSA

Asociación de
Amigos si, pero a
Vaquiña polo que
Vale

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Transversal

Unitaria

O proxecto Unitaria nace en 2015 co obxectivo de crear un espazo multidisciplinario e colaborativo dedicado á creatividade e a cultura. Xestionado pola Asociación de Amigos si, pero a Vaquiña polo que Vale, Unitaria ofrece formacións innovadoras para profesionais e público xeral, baseándose na participación activa e a creación colectiva. Ao longo dos anos, foi recoñecido pola súa capacidade de integrar e formar parte do ecosistema cultural galego.

CONCELLO

Santiago de
Compostela

COMARCA

Santiago

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Unitaria busca a integración de diferentes disciplinas e a conexión entre profesionais, ofrecendo obradoiros, micro-obradoiros, exposicións, eventos musicais e actividades culturais que promovan a colaboración e o intercambio de coñecementos. A súa oferta formativa abarca desde a robótica e programación ata as artes plásticas, a música e a economía social e ecolóxica. Coa súa capacidade de adaptación e crecemento, Unitaria está a contribuír activamente á creación dunha comunidade creativa, onde se fomentan a innovación, a calidade e o compromiso cultural coa sociedade.

www.escolaunitaria.com

IMPULSA

AC Pesquedellas

TIPO DE ENTIDADE

Comunitaria

ÁMBITO

Transversal

Xogos Florais

Historiacamente, os Xogos Florais foron encontros literarios nos que, entre outros obxectivos, se buscaba crear unha plataforma de emprego e prestixio para a lingua galega. Nun primeiro momento, instauráronse na Coruña en 1861, inspirados nos Jocs Florals, para despois ser celebrados en diferentes vilas galegas. En Betanzos celebráronse por primeira vez en agosto de 1886.

CONCELLO

Betanzos

COMARCA

Betanzos

TIPO DE TERRITORIO

Rurbano

Perdidos no tempo, no ano 2021 son recuperados grazas ao Proxecto Pesquedellas, unha asociación cultural que nace no 2019 e que actualmente, da man de Sara Fraga, Gala Illanes e Noelia Fraga —a directiva e organización dos Xogos Florais actuais— toma o relevo destes encontros poéticos, co obxectivo de rescatar e devolver as tradicións esquecidas aos seus lugares de orixe. Na súa versión actualizada, os Xogos Florais inclúen actividades como un *slam* poético, monográficos e actuacións musicais, converténdose nun espazo de expresión artística e reivindicación cultural.

[@proxectopesquedellas](#)

IMPULSA

(S8) Mostra de
Cinema Periférico

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico

ÁMBITO

Inclusión

Xpresa

Xpresa é un programa educativo da Mostra Internacional de Cinema Periférico (S8) que promove a inclusión social a través da creación cinematográfica. Dirixido a persoas con capacidades diversas ou en risco de exclusión, ofrece obradoiros que permiten explorar técnicas innovadoras —como o fitograma ou a intervención directa sobre película— para fomentar a creatividade, a autoexpresión e a participación cultural.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

As diferentes edicións de Xpresa contan con artistas convidados, como Franci Durán, que guían aos participantes na produción das súas propias pezas audiovisuais. O programa culmina con proxeccións públicas das obras creadas, nas que as persoas participantes se converten en protagonistas e autoras, visibilizando realidades diversas e apostando pola cultura como espazo de encontro, aprendizaxe e apoderamento.

www.s8cinema.com

OFUSCADAS

Vicio da polo razón

IMPULSA

Yarama África

TIPO DE ENTIDADE

ENL con equipo
técnico + Empresa

ÁMBITO

Interculturalidade/
Mocidade/
Igualdade

XpresaT pola
Diversidade |
Ofuscadas Polo Vicio
da Razón

Yarama desenvolve un labor sostido de dinamización cultural e acompañamento social, cun forte compromiso coa mellora das condicións de vida das persoas migrantes e afrodescendentes. A través de proxectos participativos, fomenta a cohesión comunitaria e o recoñecemento da diversidade como valor, promovendo espazos de encontro, diálogo e transformación colectiva.

CONCELLO

A Coruña

COMARCA

A Coruña

TIPO DE TERRITORIO

Urbano

Entre as súas iniciativas destaca XpresaT pola Diversidade, unha radio comunitaria dixital que impulsa a participación da mocidade en temas clave como a igualdade de xénero, a educación intercultural ou a transición ecolóxica. Organizada conxuntamente coa Asociación Viraventos e a Fundación Emalcsa, ofrece contidos que conectan as voces mozas co seu contexto, promovendo conciencia crítica e acción social desde unha perspectiva inclusiva e plural. Tamén cómpre salientar Ofuscadas polo Vicio da Razón, un proxecto que crea un espazo seguro de expresión artística para mulleres migrantes e refuxiadas na Coruña. Inspirado na obra de Luísa Villalta e recoñecido nos premios que levan o seu nome, promove o apoderamento feminino e a visibilización das súas vivencias a través da palabra, a arte e o vínculo colectivo.

www.yaramaafrica.com

Conclusión

01	Proxectos e produtos culturais sobre temáticas sociais	224
02	Iniciativas que favorecen especialmente a cohesión social e comunitaria	226
03	Accións orientadas á equidade e á inclusión de colectivos específicos	232

Este traballo naceu co propósito de identificar, analizar e documentar proxectos, iniciativas e axentes culturais da provincia da Coruña que empregan a cultura como ferramenta para abordar retos sociais e comunitarios. Ao longo destas páxinas fomos dando conta dese obxectivo, ao tempo que ampliamos a mirada sobre o papel social da cultura: unha ollada que vai máis alá do seu valor instrumental e a reconece como motor de cohesión, benestar e transformación colectiva.

A información recollida nesta publicación pretende ofrecer unha base para inspirar e orientar políticas culturais públicas. E busca ser de utilidade tanto para administracións como para todo tipo de axentes comprometidos cunha cultura que contribúa a mellorar a vida das persoas.

As reflexións que fomos introducindo ao longo do documento complétanse agora cun conxunto de conclusións agrupadas arredor dos tres grandes bloques definidos no mapeo. Con elas, buscamos ofrecer pistas e orientacións adicionais que axuden a seguir fortalecendo o valor social e comunitario da cultura no noso territorio.

Proxectos e produtos culturais sobre temáticas sociais

En termos xerais, o sector cultural e artístico privado non conta con moitos incentivos económicos específicos para incorporar temáticas sociais nos seus contidos. A maior parte das propostas e produtos culturais con este enfoque xorden por iniciativa persoal das creadoras ou promotoras, impulsadas por conviccións éticas, preocupacións sociais ou pola percepción dun público receptivo e de determinados espazos de distribución ou programación que apostan por contidos comprometidos.

En contextos comerciais, estas propostas compiten co conxunto da oferta cultural, sen contar con apoios diferenciados que recoñezan o seu valor social engadido.

Cómpre, polo tanto, recoñecer os esforzos da Deputación da Coruña para incentivar o traballo cultural con este enfoque. Así, ademais das accións divulgativas como xornadas, estudos ou publicacións como esta, as súas liñas de apoio económico incorporan criterios, recomendacións ou obrigas que poden ser replicables tamén por outras entidades públicas e privadas. Relacionadas co impacto social falamos de aspectos como a igualdade de xénero, a sostibilidade ou o uso da lingua galega. Así, medidas como o uso dunha linguaxe inclusiva, a representación diversa ou a elaboración de materiais que promovan valores de equidade axudan a espallar boas prácticas no conxunto do ecosistema cultural.

As políticas culturais públicas teñen un papel fundamental á hora de garantir que a lingua galega poida usarse con normalidade en todos os espazos da vida. Non desenvolver medidas activas de apoio ao galego implicaría, por omisión, contribuír á súa minoración social e reforzar desigualdades estruturais no acceso á cultura en lingua propia. Un dereito cultural esencial. Garantir a liberdade de uso lingüístico non pode entenderse como neutralidade, senón como a responsabilidade de crear condicións reais para o exercicio efectivo dese dereito, especialmente cando se trata dunha lingua minorizada. Apostar por unha cultura accesible e inclusiva tamén significa facer visible, posible e habitual o galego como lingua de creación, participación e gozo cultural.

Por outra banda, existen liñas específicas que promoven directamente a produción cultural con enfoque social. É o caso dos Premios Luísa Villalta, o Premio Begoña Caamaño á Acción Cultural pola Igualdade de Xénero, ou a nova formulación do Fondo de Apoio a Proxectos Culturais Singulares para a Mellora Social (PREM-PS/2025).

Esta última convocatoria está dirixida a entidades privadas e profesionais da cultura, e busca impulsar proxectos en lingua galega con impacto social, en ámbitos como a igualdade, os dereitos civís, a diversidade, o medio ambiente, a cohesión social, a memoria democrática ou o patrimonio.

Finalmente, ademais de quen crea e produce, no sistema cultural os prescrites e programadores públicos, como os equipos de programación municipal, bibliotecas ou centros educativos, xogan un papel clave na distribución e difusión de propostas culturais con contido social. O seu compromiso e traballo é clave para que as iniciativas cheguen ao público. Ademais das liñas específicas para desenvolver programacións e proxectos propios, a Rede Cultural provincial resulta unha ferramenta moi útil para garantir o acceso a propostas culturais diversas, tamén ás de maior interese social, en todo o territorio.

Iniciativas que favorecen especialmente a cohesión social e comunitaria

1. Cultura e comunidade: recoñecer, visibilizar, celebrar

A cultura comunitaria ten unha presenza moi destacada no conxunto das iniciativas identificadas. Só a través da liña de axudas FO203 da Deputación da Coruña, dirixida a entidades sen ánimo de lucro, estímase o apoio anual a máis de 250 entidades. Unha cifra que sería aínda maior se se puidesen contabilizar aquelas que funcionan exclusivamente con fondos propios ou achegas directas doutras entidades, habitualmente os concellos.

Entendemos por cultura comunitaria o conxunto de prácticas culturais autoxestionadas pola sociedade civil, nas que a veciñanza se implica activamente, organizándose e colaborando para facer realidade as súas propias iniciativas.

Galicia conta cunha longa tradición de cultura participativa e comunitaria. Por iso, semella natural que as políticas culturais públicas recoñezan, coiden e impulsen este modelo, non só como parte esencial da identidade colectiva, senón tamén como unha canle efectiva para exercer o dereito á participación cultural.

Falamos dun tecido vivo e diverso, como a sociedade, que impulsa a cohesión social, a participación directa e a memoria compartida, e que se sostén grazas ao esforzo colectivo e á vontade de colaboración.

Porén, este modelo enfróntase hoxe a desafíos importantes. Un deles é a mercantilización do lecer colectivo e dos espazos culturais, que tende a substituír as prácticas autoorganizadas por formatos orientados ao consumo. Isto implica unha desactivación da participación comunitaria, que pode ter consecuencias negativas en contextos de malestar social, polarización, crise democrática ou debilitación dos vínculos colectivos.

Ademais, a masificación de certas iniciativas populares ou a súa instrumentalización política e comercial, cando se valoran sobre todo polo seu éxito turístico ou impacto económico, pode poñer en risco a súa esencia, o vínculo coa poboación local e a súa capacidade

transformadora no territorio. A estes retos engádense outros de carácter estrutural: o equilibrio entre profesionalización e voluntariado, as esixencias normativas e burocráticas ou o relevo xeracional, clave para garantir a continuidade deste tecido cultural.

Neste ámbito teñen unha presenza salientable os eventos populares, como festas tradicionais ou celebracións de temática histórica. Moitas destas propostas incorporan tamén un forte compoñente festivo, lúdico e emocional, que conecta coa comunidade a través da alegría compartida, a convivencia interxeracional e o sentimento de pertenza.

Como xa se avanzou, a alta visibilidade pública deste tipo de iniciativas fai que probablemente estean sobrerrepresentadas no imaxinario colectivo e nas listaxes iniciais reunidas para este traballo. Porén, máis aló deses eventos puntuais, cómpre recoñecer o traballo sostido ao longo de todo o ano, e moitas veces invisibilizado, do tecido asociativo, especialmente en pequenos concellos e zonas rurais con menor presenza de oferta cultural pública ou privada.

A cultura comunitaria merece consolidarse como liña estratéxica propia dentro das políticas culturais, recoñecida non só polo seu valor simbólico e identitario, senón como infraestrutura social clave para garantir o exercicio dos dereitos culturais da veciñanza.

En definitiva, cómpre avanzar cara a un recoñecemento explícito da cultura comunitaria como unha vía central, e non secundaria, da acción cultural pública, e dotala de espazos de visibilidade, acompañamento e valorización propios, alén dos que xa ten o sector profesional e artístico.

Visibilizar estas experiencias é, ao tempo, recoñecer a intelixencia colectiva que sostén os procesos culturais desde abaixo, reforzar a democracia cultural e lembrar que a cultura é, e debe seguir sendo, unha ferramenta para construír comunidade.

2. O tecido invisible. Cultura para unha vida mellor

Unha das conclusións máis relevantes deste traballo é que, ao centrarnos en proxectos e axentes que empregan a cultura como ferramenta para abordar cuestións sociais e comunitarias, tendemos a priorizar o seu valor instrumental e institucional. Isto é lóxico e necesario, mais corremos o risco de estar deixando fóra de foco outro tecido fundamental: o conxunto de infraestruturas, servizos e espazos culturais que achegan valor social por si mesmos, simplemente por existir e estar accesibles para a veciñanza.

Falamos de bibliotecas, centros socioculturais, espazos veciñais, escolas artísticas, librarías, pequenas salas, negocios culturais de proximidade ou locais do tecido asociativo local. En conxunto, conforman a rede de equipamentos, públicos e privados, que sustentan a práctica cultural cotiá, garantindo o exercicio dos dereitos culturais en termos de equidade.

A súa importancia non reside só na programación de actividades, senón na capacidade de actuar como infraestruturas sociais (Klinenberg, 2018): lugares de encontro, confianza, apoio mutuo e benestar. Son pezas clave da chamada cultura ordinaria (Williams, 1958), aquela que estrutura a vida diaria e fortalece os vínculos comunitarios desde abaixo. Aínda que moitas veces non se identifiquen neles proxectos culturais formais nin teñan gran visibilidade, o seu impacto real e sostido nas persoas que os habitan é innegable. Un xeito ilustrativo de referirse a este conxunto, como fan referencia Lago (2023) e outras voces do ámbito, sería baixo a idea de pensar neles como o tecido da atención primaria da cultura.

Nesta liña, recuperamos tamén a noción de cultura ingobernable formulada por Beirak (2023), que nos convida a recoñecer o papel da cultura como campo de posibilidades, máis alá do produto artístico ou do espectáculo. Apostar por espazos para a cultura cotiá significa entendela como aquilo que nos permite vivir xuntas, tecer vínculos, coidarnos e construír sentidos compartidos. Son espazos que favorecen o encontro, a participación e a convivencia, e que cumpren un papel esencial na democratización do acceso cultural, na vida común e na resiliencia das comunidades. Protexelos e visibilizalos é clave para avanzar cara a unha cultura concibida como ben común e dereito cidadán.

Cando falamos de cultura de benestar e de traballar por unha vida mellor da xente, os estudos sinalan que os beneficios individuais que derivan do simple acceso e consumo cultural multiplícanse cando as prácticas son participativas, socializadas e colectivas. Non só se reforza a autorrealización e o benestar persoal, senón que se xera un impacto comunitario real, favorecendo a cohesión social, o sentido de pertenza e a saúde emocional.

Por iso son tan relevantes estas infraestruturas que sosteñen a cultura de proximidade. Espazos onde as axentes culturais actúan como facilitadoras, impulsando procesos participativos e sostidos no tempo, nos que a cidadanía ten un papel activo.

Con todo, como vimos sinalando, este tipo de traballo adoita quedar invisible para as políticas culturais e os formatos convencionais de programación.

Trátase de liñas de traballo de mediación cultural centradas na proximidade, os coidados e a continuidade, polo tanto máis esixentes en termos de tempo e recursos. Todos estes ingredientes adoitan encaixar mal nas convocatorias públicas anuais, pensadas para proxectos acoutados e con resultados inmediatos. A isto súmase a externalización recorrente de servizos culturais mediante contratos menores, sen garantías de continuidade nin estabilidade contractual, o que dificulta a consolidación de equipos profesionais capaces de acompañar procesos a medio e longo prazo.

Esta dinámica limita seriamente o potencial transformador da cultura. Por iso, resulta necesario avanzar desde unha lóxica centrada en proxectos puntuais cara a unha concepción da cultura como infraestrutura social. É dicir, deseñar políticas culturais que financien ecosistemas vivos, continuados e enraizados no territorio, máis aló das actividades cun principio e un fin pechados. Cando estas infraestruturas son accesibles, estables e participativas, é cando contribúen de maneira decisiva á autoestima colectiva, ao sentimento de pertenza e ao benestar das persoas.

Desde unha visión de políticas culturais sustentables, o obxectivo non debería ser fomentar a creación constante de novas propostas efémeras, senón consolidar espazos recoñecidos pola veciñanza, equipos estables, programas con continuidade e coa capacidade de evolucionar co territorio e coas persoas que os habitan.

Apoiar esta cultura infraestrutural e comunitaria require un cambio de enfoque: recoñecer o valor do traballo sostido, da proximidade e da estabilidade das axentes culturais como condicións fundamentais para un verdadeiro impacto social da cultura.

Mesmo os estudos máis economicistas, procedentes do ámbito sanitario ou social, coinciden na necesidade de camiñar cara a un tecido social que se autocoide, capaz de xerar contextos de vida máis saudables e sostibles.

Especialmente nunha sociedade en proceso de envellecemento demográfico como a nosa, favorecer a calidade de vida desde a participación cultural, os vínculos comunitarios e o benestar emocional non é só unha cuestión de dereitos, senón tamén unha estratexia clave para garantir a viabilidade dun sistema público que non pode soste os seus coidados unicamente desde un enfoque asistencialista centrado no gasto sanitario, a atención social ou a dependencia.

Un dos grandes retos e oportunidades é, precisamente, reforzar a conexión entre cultura, benestar e saúde. Como se ten sinalado en apartados anteriores, estase consolidando a nivel estatal e internacional o recoñecemento da participación cultural como un activo para a saúde integral. As prácticas culturais poden mellorar a calidade de vida, reducir o illamento social, acompañar procesos de recuperación emocional e incluso ser prescritas desde o eido sanitario e social. Porén, durante esta investigación apenas se identificaron iniciativas activas na provincia que desenvolvan esta liña de forma sostida, o que supón unha oportunidade clara para abrir novos camiños de acción e políticas públicas.

En resumo, soste o tecido cultural de proximidade é esencial se queremos que a cultura sexa, de verdade, un dereito. Un dereito exercido non só a través de proxectos exemplares, senón tamén no día a día da xente, nos seus barrios, vilas e parroquias. Unha cultura que non só se consume, senón que se vive, se comparte e se coida colectivamente.

Accións orientadas á equidade e á inclusión de colectivos específicos

A maior parte das iniciativas incluídas neste terceiro bloque están promovidas por entidades con alta especialización. Trátase de experiencias que adoitan compartir certos trazos comúns: accións moi focalizadas, metodoloxías específicas e, en moitos casos, unha escasa necesidade de visibilidade pública.

Moitas destas propostas chegan ás persoas destinatarias a través de entidades sociais que xa traballan con elas desde unha lóxica de acompañamento, afiliación ou atención continuada.

Por este motivo, máis que destacar proxectos illados, resulta especialmente relevante poñer o foco nas propias entidades impulsoras como suxeitos activos dunha acción cultural con impacto social, cuxo traballo sostido e especializado é clave para garantir o acceso e a participación de determinados colectivos.

Agora ben, este tipo de intervencións, malia a súa pertinencia e especialización, tenden en moitos casos a reproducir dinámicas pechadas, dirixidas a grupos cautivos, sen lograr unha conexión real con outros colectivos nin co ecosistema cultural máis amplo. Esta situación abre un debate necesario sobre a diferenza entre facilitar un acceso á cultura desde unha lóxica asistencialista ou promover unha participación inclusiva real, na que as persoas non só accedan, senón que tamén poidan ter un papel activo e recoñecido na vida cultural comunitaria.

Unha limitación recorrente neste ámbito é a reducida presenza de propostas nas que os propios participantes exerzan roles de liderado, autoxestión ou creación colectiva. Con todo, comezan a emerxer experiencias que apostan pola autonomía, o empoderamento e a participación plena, sinalando un cambio de paradigma. Estes novos enfoques avanza cara a modelos máis horizontais, que recoñecen a capacidade de acción e decisión das persoas destinatarias, e non se limitan ao seu acceso ou presenza simbólica. Un camiño prioritario se queremos avanzar cara a unha equidade cultural efectiva.

ENFOQUE INTERSECCIONAL E TRANSDISCIPLINARIO

Ao longo deste traballo, destacamos a utilidade de categorizar segundo colectivos destinatarios como ferramenta para localizar metodoloxías axeitadas a cada contexto. Porén, é clave superar unha visión segmentada e incorporar de maneira transversal o enfoque interseccional nas políticas e prácticas culturais.

As persoas non poden ser reducidas a unha única identidade ou condición. Mulleres migrantes, racializadas, pertencentes ao colectivo LGTBIQ+ ou vítimas de violencia de xénero, por exemplo, poden compartir certas desigualdades, mais tamén experimentar situacións específicas derivadas da interacción de diversos factores. Estas realidades complexas non se poden abordar con etiquetas pechadas nin desde unha lóxica uniforme.

Avanzar cara a unha cultura inclusiva esixe unha mirada flexible, contextual e empática, capaz de recoñecer a diversidade de experiencias e responder aos múltiples eixos de vulnerabilidade, exclusión ou privilexio que se cruzan en cada situación.

Este enfoque require, ademais, colaboración estreita entre disciplinas e sectores. A cultura non pode actuar en solitario cando se trata de garantir dereitos, equidade e inclusión. É imprescindible sumar coñecementos e metodoloxías procedentes dos ámbitos social, educativo, sanitario ou comunitario.

Neste contexto, cobra especial relevancia o concepto de transdisciplinariedade. Apostar por equipos diversos e complementarios mellora o deseño, implementación e avaliación das accións culturais orientadas á inclusión. Mais para que isto sexa posible, cómpre coñecerse, establecer pontes, compartir linguaxes e crear espazos de encontro que fавorezan a confianza e a colaboración entre profesionais da cultura e doutros sectores que traballan coas especificidades de cada colectivo.

Bibliografía

BARBIERI, Nicolás (2018). *Es la desigualdad, también en cultura*. Cultura y Ciudadanía. Pensamiento. Disponible en <https://ddd.uab.cat/record/220409>

BEIRAK, Jazmín (2022). *Cultura Ingobernable*. Editorial Ariel.

CANUT LEDO, Pedro (2014). *Buenas Prácticas*. Manual Atalaya de apoyo a la gestión cultural. Universidad de Cádiz. Disponible en <https://atalayagestioncultural.uca.es/7-1-buenas-practicas/>

FANCOURT, Daisy & FINN, Saoirse (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?* A scoping review. World Health Organization. Regional Office for Europe. Disponible en apps.who.int/iris/handle/10665/329834

GARCÍA (de Boiro), Alberto (Coord.) (2023) *A Cultura é un dereito. Unha visión social da cultura*. Deputación da Coruña. Publicación colectiva disponible en dacoruna.gal/files/9816/9527/7755/CULTURA-vision-social_WEB.pdf

INSTITUTO DE CULTURA DE BARCELONA - ICUB (2020). *Encuesta de participación y necesidades culturales de Barcelona*. Disponible en barcelonadadescultura.bcn.cat/wp-content/uploads/2020/04/EncuestaCultura2019_Informe_ES.pdf

KLINENBERG, Eric (2021). *Palacios del Pueblo. Políticas para una sociedad más igualitaria*. Capitán Swing.

LAGO, Sergio (2023) *Coidar de nós, para coidar da cultura* (página 139 e posteriores) na publicación:

GARCÍA (de Boiro), Alberto (Coord.) (2023) *A Cultura é un dereito. Unha visión social da cultura*. Deputación da Coruña. Publicación colectiva disponible en dacoruna.gal/files/9816/9527/7755/CULTURA-vision-social_WEB.pdf

OBSERVATORIO DE LA DIVERSIDAD Y LOS DERECHOS CULTURALES - ORGANISATION INTERNATIONALE DE LA FRANCO-PHONIE - UNESCO (2007) *Declaración de Friburgo sobre derechos culturales*. Disponible en unifr.ch/ethique/en/research/publications/fribourg-declaration.html

OBSERVATORIO VASCO DE LA CULTURA (2018). *El valor público de la cultura*. Disponible en euskadi.eus/informacion/valor-publico-cultura-2018/web01-a3kebarg/es/

OBSERVATORIO VASCO DE LA CULTURA (2019). *Derechos culturales*. Disponible en euskadi.eus/observatorio-vasco-cultura/publicaciones/-/keb-derechos-culturales-2019/

RAUSELL KÖSTER, Pau e SANJUÁN BELDA, Jordi (2023). *El impacto social de la cultura en Europa. Contribuciones recientes*. Informe sobre el estado de la cultura en España 2023. Fundación Alternativas, 37–52. Disponible en fundacionalternativas.org/publicaciones/informe-sobre-de-la-cultura-en-espana-2023

SACCO, Pier Luigi (2017). *Health and Cultural welfare: A new policy perspective?* *Economía della Cultura*, 62(2), pp. 165-174. Disponible en <https://doi.org/10.1446/87269>

ZBRANCA, R., DÂMASO, M., BLAGA, O., KISS, K., DASCL, M. D., YAKOBSON, D., & POP, O. (2022). *CultureForHealth Report. Culture's contribution to health and well-being. A report on evidence and policy recommendations for Europe*. Culture Action Europe. Disponible en cultureforhealth.org

Deputación
DA CORUÑA